

Колонка головного редактора

Г. М. Перепелиця — головний редактор..... 2

Актуальна тема

Г. М. Перепелиця. Про впровадження курсу з експортного контролю у профільних навчальних закладах 4

Безпека та нерозповсюдження ЗМЗ

Р.М. Німчинський. Ініціативи України в галузі безпечного та інноваційного використання ядерної енергії 7

Законодавство в сфері експортного контролю

О. М. Гришуткін. Питання оновлення нормативно-правової бази у галузі державного експортного контролю (*Продовження*) 11

Н.В. Мацько. Практичне застосування змін і доповнень до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» 16

Експортний контроль в ЄС

О.Я. Бовенко. Контроль за невідчутними передачами технологій подвійного використання 20

Практика ліцензування

О.С. Наквакін. Авіаперевезення товарів військового призначення та подвійного використання. 24

П. А. Лозневий.

Про економічну доцільність операцій страхування у сфері ОПК 27

Запитуйте: відповідаємо

Є. О. Грицай..... 29

Міжнародне співробітництво

Л.В. Чечюк. Про міжнародну конференцію «Сучасні тенденції розвитку експортного контролю: міжнародний та національний вимір» 32

Вісник експортного контролю

Журнал Науково-технічного центру експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів

Керівник проекту — **Олександр Сівер**

Співкерівник проекту — **Олександра Бовенко**

Головний редактор — **Григорій Перепелиця**

Дизайн-проект — **Інна Котлінська**

Літературний редактор — **Лідія Манченко**

Журнал розповсюджується безкоштовно серед організацій та установ, що професійно займаються проблематикою експортного контролю. Видання здійснюється за фінансовою підтримкою Державного департаменту США за Програмою допомоги в галузі експортного контролю та прикордонної безпеки (EXBS) і відділу з питань політики експортного контролю та співробітництва при Національній адміністрації ядерної безпеки Міністерства енергетики США. При використанні матеріалів посилання на «Вісник Експортного Контролю» обов'язкове. За дозволом на цитування та передрук матеріалів звертатися до редакції. Редакція може не поділяти думки авторів публікацій. Усі використані матеріали є власністю авторів. За надруковані матеріали редакція відповідальності не несе. Виходить 4 рази на рік. Наклад 600 примірників.

Підготовка до друку – ТОВ «Комп'ютерно-видавничий, інформаційний центр».

Адреса редакції: 04080, м. Київ, вул. Фрунзе 19—21,
Тел. (38 044) 463-71-47, Факс (38 044) 462-55-55

Головним принципом, якого дотримується редакція журналу є прагнення бути корисним для його читачів. Саме тому практична спрямованість Вісника експортного контролю визначає його основний зміст. Не відійшли ми від цього принципу і в третьому номері часопису.

Серед найбільш гострих практичних питань, які турбують експортерів – зміни в законодавчій та нормативно-правовій базі державного експортного контролю. Враховуючи цю потребу, ми продовжуємо публікувати матеріали про оновлення порядків здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів, що підлягають державному експортному контролю та європейське законодавство щодо контролю за експортом виробів і технологій подвійного використання. Ці матеріали, зокрема, викладені у статті Мацько Н.В. «Практичне застосування змін і доповнень до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», а також у статті Бовенко О.Я. «Контроль за невідчутними передачами технологій подвійного використання в законодавстві ЄС та України».

Проблема контролю за невідчутними передачами технологій особливо загострилась після економічної кризи, з перетіканням процесу створення новітніх технологій у приватний та цивільний сектори. Складність контролю за невідчутними передачами технологій, як справедливо зазначає авторка цієї публікації, полягає, насамперед, у відсутності перетину кордону матеріальним предметом, що є носієм технології. Це виключає з ланки контролю такий ефективний інструмент як митний контроль. Якщо передача технології здійснюється електронними засобами зв'язку без оформлення дозволу на таку передачу, зафіксувати цей факт майже неможливо.

Іншим важливим практичним питанням для виробників та експортерів товарів військового призначення та подвійного використання є їх

обізнаність з порядком перевезення цих товарів. Особливо якщо вони потребують термінової доставки. У таких випадках експортери, як правило, звертаються до авіаперевізників. Про порядок отримання дозволів та здійснення таких авіаперевезень розповідається в публікації нашого постійного автора Наквакіна О.С., яка так і називається «Авіаперевезення товарів військового призначення та подвійного використання».

Традиційною в нашому журналі стала рубрика «Запитуйте: відповідаємо». На запитання в ній відповідає керівник відділу Державної служби експортного контролю України Грицай Є.О. В цьому номері він дає відповідь на два актуальних запитання з повсякденної діяльності, пов'язаної з дотримання режиму експортного контролю. Зокрема, перше запитання стосується втрати статусу суб'єкта здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання при зміні назви підприємства. У другому питанні йде мова про те, які документи необхідно надавати до Держекспортконтролю України для отримання дозволу на транзит товарів для іноземного партнера через територію України. На ці два питання на відповідних шпальтах Вісника даються вичерпні відповіді.

Третій квартал року зазвичай є початком навчального процесу в освітніх закладах. Враховуючи те, що одним з важливих напрямків зміцнення системи експортного контролю є підготовка та перепідготовка фахівців та працівників, причетних до цієї галузі, ми знайомимо читачів з пілотним проектом впровадження навчального курсу з експортного контролю у профільних навчальних закладах.

Важливою складовою знань, необхідних для роботи в системі експортного контролю, є міжнародна тематика, а також добре знання іноземних мов. Відповідний фах в цих галузях знань студенти отримують на факультетах з міжнародних відносин. Виходячи саме з такої

доцільності було прийнято рішення про реалізацію першого пілотного проекту з впровадження спеціалізованого навчального курсу з експортного контролю за магістерською програмою на базі кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Метою цього курсу є ознайомлення з міжнародним та національним режимом експортного контролю, визначення місця та ролі означеної проблематики в системі міжнародних відносин, вивчення міжнародно-правових механізмів та договірно-правової бази функціонування сучасного міжнародного та національного режимів експортного контролю, набуття навичок роботи в сфері експортного контролю у вітчизняних відомствах та міжнародних організаціях.

Однією з новітніх тенденцій є поширення операцій страхування підприємств та організацій оборонно-промислового комплексу, їх продукції, вантажів та багажу, що особливо важливо при міжнародних передачах товарів військового призначення та подвійного використання.

Про світову практику страхування та перестраховання у сфері ОПК йдеться у статті Лозневого П.А. «Про економічну доцільність операцій страхування у сфері ОПК». Зокрема, в ній автор розповідає про практику перестраховання компанією «Проксіма», заснованою на світовому досвіді та захищеною кращими пере-

страхувальними програмами, що дає абсолютну впевненість в надійності та гарантованості виплат.

На завершення, в рубриці «Міжнародне співробітництво» ми висвітлюємо підсумки роботи міжнародної конференції на тему: «Сучасні тенденції розвитку експортного контролю: міжнародний та національний вимір», яка проводилась 7 – 8 червня 2011 року у м. Києві в рамках українсько-американського співробітництва щодо удосконалення системи експортного контролю. В конференції брали участь понад 150 представників українських підприємств і наукових організацій, які здійснюють міжнародні передачі товарів, що підлягають експортному контролю.

Організаторами цього форуму виступили Міністерство енергетики США, Державна служба експортного контролю України та Науково-технічний центр експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів (НТЦ) України.

Таким чином, ми сподіваємось, що цей номер також буде цікавим для вас і в ньому ви знайдете відповіді на питання, які виникають в процесі вашої професійної діяльності. Для цього ми звертаємось до вас, наші дорогі читачі, з проханням надсилати нам ваші запитання з усіх аспектів експортного контролю, що належать до вашої компетенції і турбують вас. Ми обов'язково дамо на них компетентну відповідь.

З повагою,

Головний редактор

Г. М. ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Перепелиця Г.М.

професор кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Про впровадження курсу з експортного контролю у профільних навчальних закладах

Одним із важливих напрямків зміцнення міжнародного експортного контролю та розвитку національної системи експортного контролю вважається підвищення рівня знань про цю галузь серед фахівців і працівників, причетних до неї, а також підготовка кадрів для Державної служби експортного контролю.

Важливою складовою цієї просвітницької, навчальної та освітньої роботи є впровадження навчального курсу з експортного контролю у профільних вищих навчальних закладах України.

Під профільними розуміються ті вищі навчальні заклади, в яких ведеться підготовка спеціалістів за фахом, що стосується специфіки роботи в галузі експортного контролю. До таких вишів відносяться насамперед ті, які ведуть підготовку з технічних, інженерних спеціальностей в галузі машинобудування, хімічної промисловості, авіабудування, тобто тих галузей, які входять до складу оборонно-промислового комплексу і пов'язані з виробництвом озброєнь, або товарів подвійного використання.

Технічні знання, отримані в таких вишах допомагають їхнім випускникам здійснювати кваліфіковану експертизу при вирішенні питань щодо надання суб'єктам відповідних дозволів, висновків чи міжнародних імпорتنих сертифікатів на здійснення міжнародних передач товарів. З іншого боку, важливою складовою знань, необхідних для роботи в системі експортного контролю, є міжнародна тематика, а також добре знання іноземних мов. Відповідний фах у цих галузях знань студенти отримують на факультетах міжнародних відносин.

Виходячи саме з такої доцільності було прийнято рішення про реалізацію першого пілотного проекту з впровадження спеціалізованого навчального курсу з експортного контролю за магістерською програмою на базі кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Ін-

ституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Навчальний курс з експортного контролю є складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» зі спеціальності 6.030401 – «міжнародні відносини», напряму 0304 – «міжнародні відносини».

Метою цього курсу є ознайомлення з міжнародним та національним режимом експортного контролю, визначення місця та ролі означеної проблематики в системі міжнародних відносин, вивчення міжнародно-правових механізмів та договірно-правової бази функціонування сучасного міжнародного та національного режимів експортного контролю, з'ясування передумов становлення та закономірностей їхнього розвитку, засвоєння сутності та змісту режиму експортного контролю як одного з важливих напрямків зміцнення міжнародної та національної безпеки, а також зовнішньополітичної діяльності країни, набуття навичок роботи в сфері експортного контролю у вітчизняних відомствах та міжнародних організаціях.

Навчальний курс з експортного контролю вивчається студентами на V курсі протягом 9 семестру. Обсяг часу, який виділяються на цей курс, складає 57 годин, з яких 20 годин відводиться на лекції, на практичні заняття – 14 годин, самостійну роботу – 12 годин, консультації, залік та інші форми контролю – 10 годин.

Навчальний курс з експортного контролю має бути складовою системи знань, яка нада-

ється студентам за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» зі спеціальності «міжнародні відносини». Відповідно до цього принципу системності, за своїм змістом і структурою він тісно пов'язаний із такими спеціалізованими курсами та дисциплінами, як: «Проблеми роззброєння та контролю над озброєннями», «Політологія», «Теорія міжнародних відносин», «Ядерний фактор в міжнародних відносинах», «Міжнародні конфлікти», «Сучасні конфлікти та їх врегулювання», «Асиметричні конфлікти та стратегії», «Проблеми нерозповсюдження зброї масового знищення».

В якості літератури, для вивчення курсу рекомендуються підручники, навчальні посібники («основна література»), довідники, монографії, енциклопедії, наукові статті («додаткова література»). Планується також підготувати та видати спеціальний навчальний посібник.

Необхідною складовою впровадження курсу є контроль та оцінка знань студентів. Контроль знань з цього курсу здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Оцінювання – за формами контролю:

- поточний – до 30 балів загалом за роботу на семінарських заняттях та самостійну роботу;
- модульний – до 30 балів за результатами тестування;
- 40 балів за результатами заліку.

Структура навчального курсу охоплює всі основні аспекти проблематики експортного контролю. З одного боку, вона включає цілий комплекс знань про національну систему з експортного контролю та міжнародний режим експортного контролю як важливий механізм забезпечення міжнародної та національної безпеки, а з іншого – спрямована на формування навичок роботи в сфері експортного контролю у вітчизняних відомствах та міжнародних організаціях. За своїм змістом курс включає 10 тем, які умовно об'єднані у два модулі. Перший модуль розкриває сутність та зміст експортного контролю як міжнародного режиму, а також його роль у зміцненні міжнародної та національної безпеки. Цей модуль найбільш наближений до кваліфікаційних вимог зі спеціальності «міжнародні відносини».

Три теми цього модуля розкривають цілий комплекс питань, пов'язаних з категоріальним апаратом, історією становлення та розвитку експортного контролю, а також його роль у зміцненні міжнародної безпеки. В першій частині цього модуля домінує загальна проблематика методологічного характеру, яка покликана надати системне уявлення про експортний контроль та його роль в загальній системі міжнародної безпеки.

Зокрема до неї відноситься такі питання як: поняття та структура міжнародної безпеки, сучасний стан та загрози міжнародній безпеці у 21-му столітті, трансформація загроз міжнародній безпеці в умовах багатополлярності, розповсюдження озброєнь як дестабілізуючий чинник міжнародної безпеки, система забезпечення міжнародної безпеки та її структура, поняття міжнародного режиму в сфері міжнародної безпеки, режими з контролю над озброєннями та їх роль в забезпеченні міжнародної безпеки; поняття, цілі, завдання та етапи становлення експортного контролю, ключові принципи та міжнародно-правова база режиму експортного контролю.

В цій частині курсу зосереджується увага на сутності та змісті міжнародних режимів експортного контролю, таких як: Вассенаарська Домовленість, Режим контролю за ракетними технологіями, Група ядерних постачальників, Комітет Зангера та Австралійська Група.

У відповідності до вимог системного підходу, експортний контроль розглядається як елемент єдиної системи, тісно пов'язаний з іншими режимами контролю над озброєннями. Цей взаємозв'язок розкривається через цілий комплекс таких питань:

1. Вимоги режиму нерозповсюдження зброї масового знищення до експортного контролю. Експортний контроль та Договір ДНЯЗ. Вимоги Конвенції про заборону хімічної зброї та про її знищення і Конвенції про заборону бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї до експортного контролю.

2. Експортний контроль та режими контролю над звичайними озброєннями. Експортний контроль в реалізації Договору про звичайні збройні сили в Європі. Експортний контроль та Конференція з роззброєння. Експортний контроль та заходи воєнної довіри. Регістр ООН зі звичайних озброєнь. Перспективи підписання Договору про торгівлю озброєннями.

3. Міжнародний режим експортного контролю та національна система експортного контролю. Участь України у зміцненні міжнародних режимів експортного контролю.

4. Роль міжнародних організацій у становленні та зміцненні режиму експортного контролю. Чинники та загрози, що впливають на стан міжнародних режимів експортного контролю. Проблеми функціонування міжнародних режимів експортного контролю. Проблеми впровадження міжнародного режиму експортного контролю.

Другий модуль, присвячений вивченню національної системи експортного контролю та ознайомленню із функціонуванням європейської моделі експортного контролю, впровад-

женої в країнах Європейського Союзу. Цей модуль складається із шести тем, зміст яких включає такий комплекс питань:

1. Загальне поняття про галузь експортного контролю. Етапи розвитку законодавства в галузі експортного контролю. Правові засади державного експортного контролю та ієрархічна структура законодавства в галузі державного експортного контролю.

2. Загальні моделі прийняття рішень в системі державного експортного контролю та ризики, що виникають під час прийняття таких рішень.

3. Базові процедури здійснення державного експортного контролю, у тому числі загальні процедури, процедури складання списків товарів та зміст списків, процедури класифікації та ідентифікації товарів, процедури встановлення порядків державного експортного контролю.

4. Поняття та зміст експертизи в галузі державного експортного контролю. Принципи реєстрації суб'єктів в Держекспортконтролі, особливості укладання зовнішньоекономічних договорів. Врахування вимог державного експортного контролю у зовнішньоекономічних договорах. Процедури, що пов'язані зі здійсненням міжнародних передач товарів.

5. Контроль гарантій щодо кінцевого використання товарів. Документи про гарантії. Міжнародний імпортерний сертифікат. Сертифікат підтвердження доставки. Сертифікат кінцевого споживача. Контроль наявності та достатності гарантії.

6. Організація перевірок використання кінцевими споживачами в Україні товарів, які були імпортовані з наданням державних гарантій щодо їх використання у заявлених цілях, за участю іноземних партнерів. Перевірки використання іноземними кінцевими споживачами товарів, які були імпортовані з України з наданням державних гарантій щодо їх використання у заявлених цілях. Особливості державного експортного контролю при здійсненні міжнародних передач товарів у рамках міжнародних договорів України.

7. Загальні питання адміністративного правозастосування у галузі державного експортного контролю. Процедура розгляду справ про адміністративні правопорушення. Процедура розгляду справ про адміністративні правопорушення.

8. Загальні питання кримінальної відповідальності у галузі державного експортного контролю. Кримінальна відповідальність фізичних осіб за порушення законодавства у галузі державного експортного контролю. Особливості визначення кримінальної відповідальності у галузі державного експортного контролю.

9. Національні системи експортного контролю держав-членів Європейського Союзу. Структури систем експортного контролю деяких держав ЄС (Франція, Сполучене Королівство, Німеччина, Польща).

10. Процедури експортного контролю ЄС відносно товарів військового призначення. Правова база «військового» контролю. Загальний підхід до контролю «військових» товарів. Спільні критерії прийняття рішень щодо експорту «військових» товарів. Поведінка щодо відмов.

11. Процедури експортного контролю ЄС відносно товарів подвійного використання. Правова база контролю «подвійних» товарів. Загальний підхід до контролю «подвійних» товарів. Базова термінологія держав ЄС стосовно «подвійних» товарів. Процедури контролю «подвійних» товарів.

12. Контрольний список товарів подвійного використання ЄС. Структура єдиного контрольного списку товарів подвійного використання держав ЄС. Структура національних списків товарів подвійного використання. Оновлення списків товарів подвійного використання.

13. Правила для підприємства в галузі експортного контролю. Врахування специфіки підприємства. Організаційні засади створення системи внутрішньofірмового експортного контролю.

14. Система перевірок замовників та споживачів товарів. З'ясування спроб незаконного придбання товарів. Внутрішні програми підприємств щодо перевірок (ревізій) дотримання встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів. Професійна підготовка та навчання. База нормативних документів.

Висновок:

Таким чином, за своїм змістом та структурою курс охоплює цілу систему знань про галузь експортного контролю, яка поєднує в собі загальні теоретичні підходи та конкретну тематику практичної спрямованості, що дозволяє застосовувати їх в безпосередній роботі за фахом у сфері національної системи експортного контролю, в інших вітчизняних відомствах та міжнародних організаціях.

Впроваджений в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка курс з експортного контролю може бути поширений і на інші вищі навчальні заклади України, що готують фахівців за спеціальностями, прямо або побічно пов'язаними зі сферою експортного контролю.

Німчинський Р.М.
Т.В.О. Директора Департаменту
контролю над озброєннями
та військово-технічного співробітництва
Міністерства закордонних справ України

Ініціативи України в галузі безпечного та інноваційного використання ядерної енергії

З часів становлення своєї незалежності Україна зарекомендувала себе як важливий контрибутор у зміцненні режиму нерозповсюдження ядерної зброї. Першим її ваговим внеском стала відмова від ядерної зброї, розміщеної на її власній території. Після завершення процесу ядерного роззброєння у відповідності до взятих на себе зобов'язань, згідно з договором ДНЯЗ та Лісабонським протоколом, основні зусилля у зміцненні режиму нерозповсюдження Україна сконцентрувала на посиленні ядерної безпеки. Така спеціалізація участі України у зміцненні цього міжнародного режиму обумовлена двома контрверсійними причинами. З одного боку, Україна пережила найбільшу у світі аварію на Чорнобильській АЕС, з катастрофічними наслідками якої вона не може впоратись самотужки до цього часу, з іншого боку, атомна енергетика складає основну частку енергетичного балансу країни.

Саме цими причинами і обумовленні ініціативи України щодо зміцнення ядерної безпеки. Значною подією в цьому сенсі став квітневий Вашингтонський Саміт 2010 року з питань ядерної безпеки. У ході Саміту наша держава заявила про готовність позбавитися до 2012 року наявних високозбагачених ядерних матеріалів, відмовившись від використання високозбагаченого урану у цивільній сфері. Цей крок став значним внеском України у зміцнення режиму нерозповсюдження та протидію загрозі тероризму. Зазначене рішення було позитивно сприйнято учасниками Саміту, у першу чергу американською стороною. На його важливості для міжнародного миру і безпеки неодноразово наголошував у своїх виступах Президент США Б. Обама. Американські та світові ЗМІ назвали

рішення України «головним результатом Саміту з питань ядерної безпеки», підтверджуючи, що наша держава залишається світовим лідером у сфері нерозповсюдження.

На виконання зобов'язань, зафіксованих у Спільній заяві Президентів України та США від 12 квітня 2010 року, наша держава до кінця 2010 року забезпечила вивезення значної частини високозбагаченого урану до Російської Федерації під контролем МАГАТЕ. Загальний обсяг вивезених ядерних матеріалів склав 106 кг.

7 жовтня 2010 року за ініціативою української сторони на загальних дебатах Першого комітету 65-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН було озвучено Спільну декларацію делегацій України, Мексики та Чилі – країн, які на добровільній основі доклали зусиль з метою зведення до мінімуму використання високозбагаченого урану для цивільних цілей. У Декларації наголошується, що рішення трьох країн про відмову від високозбагаченого урану є практичним внеском у зміцнення режиму нерозповсюдження. У документі підкреслюється необхідність здійснення усіма державами чітких та зрозумілих додаткових кроків, які сприяли б надійному запобіганню незаконному розповсюдженню ядерних матеріалів і досягненню кінцевої мети – створенню без'ядерного світу.

26 квітня 2011 року минула чверть століття від дня, коли катастрофа на Чорнобильській атомній електростанції наочно продемонструвала світу силу ядерної небезпеки. Світ був змушений поглянути на нашу планету як на спільний дім, у якому відповідальність лежить на кожному з його жителів. Ця подія стала трагедією не лише України, а також Білорусі та Росії, її наслідки були відчутними далеко за межами трьох країн.

Чорнобильські події вимагають від світу по-новому поставитися до питань відповідальності країн, які експлуатують атомні електростанції і володіють ядерними технологіями. Тенденції, що відбуваються в ядерній галузі, а саме: зростання ролі ядерної енергетики в глобальних ініціативах з метою розвитку, розширення міжнародного співробітництва у питаннях безпеки, загальне визнання необхідності зміцнення режиму нерозповсюдження, поставили нові завдання і відкрили нові можливості.

Водночас, виникла й низка проблем глобального характеру, пов'язаних з ядерним нерозповсюдженням. Серед них – збільшення загрози міжнародного тероризму, у тому числі з можливим використанням терористами ядерних матеріалів; реалізація таємних ядерних програм; поява таємних мереж ядерних поставок; придбання окремими країнами чутливих ядерних технологій тощо. Все це вимагає відповідного оперативного реагування з боку міжнародної спільноти.

Україна, як одна з держав-лідерів процесу ядерного нерозповсюдження, ініціювала проведення у м. Київ 19 квітня 2011 року Саміту з питань безпечного та інноваційного використання ядерної енергії. В роботі Київського саміту взяли участь делегації 60 країн та міжнародних організацій. Ініціатива Президента України провести згаданий Саміт безпосередньо пов'язана з вшануванням у 2011 році 25-ї річниці аварії на Чорнобильській АЕС. Глава української держави поділяє бачення того, що проблематика ядерної безпеки, яка характеризується подальшим зростанням загроз у цій сфері на глобальному та регіональному рівнях, перебуває у невід'ємному зв'язку з питанням безпечного використання ядерної енергії в мирних цілях, особлива актуальність якого підтверджується досвідом України у подоланні масштабних гуманітарних та екологічних наслідків Чорнобильської катастрофи.

Важливість Саміту полягає і у приверненні уваги світової спільноти до проблем, пов'язаних з використанням ядерної енергії в мирних цілях, необхідності залучення країн до інноваційних процесів у сфері ядерної енергетики, що, безперечно, сприятиме сталому розвитку у регіональному та глобальному вимірах. З метою зміцнення фізичного захисту ядерних об'єктів українські фахівці мають здійснити переоцінку та аналіз усіх небезпечних чинників, які можуть вплинути на АЕС при виникненні цілого комплексу позаштатних ситуацій.

У своїх виступах Глави делегацій (Президенти Казахстану, Польщі, Швейцарії, Угорщини та Хорватії, прем'єр-міністри Азербайджану, Бельгії, Литви, Франції, а також Генеральний секретар ООН, Президент Європейської Комісії, Президент ЄБРР, Генеральний директор МАГАТЕ та інші) відзначали, що зусилля у зміцненні ядерної безпеки та активізація міжнародного співробітництва у сфері ядерної енергетики є необхідними передумовами для безпечного майбутнього країн.

Було зазначено, що Чорнобильська катастрофа та події навколо аварії на атомній електростанції в Японії наочно засвідчили, що питання ядерної безпеки не мають національних кордонів, а відповідь на нові глобальні виклики світова спільнота має шукати у напрямку запровадження універсального міжнародного режиму безпечного використання атомної енергії та об'єднання інтелектуальних і фінансових ресурсів при вирішенні існуючих проблем.

У промовах представників низки держав відзначалося, що відповідальність за забезпечення належного рівня безпеки об'єктів ядерної енергетики покладається на уряди держав, які, у свою чергу, повинні вжити усіх необхідних заходів на національному рівні для створення належної законодавчої бази та сприятливого економічного середовища, за яких оператори ядерних установок та регулюючі органи будуть спроможні повною мірою виконувати покладені на них обов'язки.

Підкреслювалось вагомим значенням міжнародного співробітництва у галузі ядерної енергетики. У цьому зв'язку, держави-учасниці Саміту відзначали необхідність універсалізації відповідних двосторонніх угод щодо співробітництва з питань мирного використання ядерної енергії, а також таких інструментів МАГАТЕ, як Конвенція з ядерної безпеки, Конвенції про допомогу у випадку ядерної аварії або радіаційної аварійної ситуації, Конвенції про оперативне оповіщення про ядерну аварію, Об'єднаної конвенції про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами.

У своїй промові Генеральний Секретар ООН Б. Кі-мун запропонував низку кроків з метою посилення ядерної безпеки, зокрема – здійснити повний перегляд стандартів ядерної безпеки під егідою МАГАТЕ, вивчити вплив при-

родних катаклізмів на ядерну безпеку, розглянути справжні переваги та недоліки, які приносять ядерна енергія, а також посилити захист ядерних об'єктів від терористів з метою уникнення потрапляння ядерних матеріалів та технології до їх рук.

В свою чергу, Генеральний директор МАГАТЕ Ю. Аmano підкреслив, що головною метою світової спільноти має бути саме підвищення безпеки на ядерних АЕС. Було зазначено, що, незважаючи на гіркий приклад аварій на ЧАЕС та «Фукусіма-1», світ не відмовиться від ядерної енергетики. На його переконання, існує потреба у чистій енергії, впровадження та поширення якої сприяє зменшенню негативного впливу традиційної енергетики на довкілля, підтвердженням чого є зміна клімату, яка спричиняє стихійні лиха на кшталт японських, які у свою чергу призвели до аварії на АЕС «Фукусіма-1». Гендиректор МАГАТЕ повторив свою ініціативу щодо скликання 22–24 червня цього року конференції міністерського рівня з питань ядерної безпеки, з метою здійснення аналізу причин та наслідків аварії на АЕС «Фукусіма-1».

За підсумками заходу було прийнято Декларацію глав держав, урядів та їх представників на зустрічі високого рівня «Київський Саміт з питань безпечного та інноваційного використання ядерної енергії». Зазначений документ окреслює підходи міжнародного співтовариства з питань безпечного та інноваційного використання ядерної енергії. Він підтверджує нагальну необхідність поглиблювати механізми практичного співробітництва з метою запобігання техногенним аваріям на атомних електростанціях.

Особлива увага у виступі Президента України була приділена актуальності використання міжнародним співтовариством досвіду нашої держави у подоланні масштабних гуманітарних та безпекових наслідків Чорнобильської катастрофи.

Іншим важливим аспектом цієї проблеми є залучення міжнародної фінансової допомоги, спрямованої на подолання наслідків цієї катастрофи. Ліквідація наслідків Чорнобильської катастрофи, виведення ЧАЕС з експлуатації та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему пов'язані з величезними фінансовими витратами. Щороку Україна витрачає на зазначені цілі значну частину коштів державного бюджету, що є еквівалентною сотням мільйонів доларів США.

Самостійно Україна була б неспроможна впоратися у повному обсязі з фінансовим тягарем, обумовленим цими витратами. Так, в Європейському банку реконструкції та розвитку було відкрито рахунки для збору внесків країн-донорів з метою реалізації конкретних проектів у рамках міжнародної допомоги. Для наповнення фонду «Укриття» розроблено механізм проведення спеціальних конференцій донорів, перша з яких відбулася 20.11.1997 р. у Нью-Йорку. В її результаті було зібрано внесків на суму 343 млн. дол. США.

Важливою подією у низці цих заходів стала Конференція зі збору коштів на фінансування Чорнобильських проектів яка відбулася у Києві 19 квітня 2011 року. Участь у її роботі взяли: Президент України В.Ф. Янукович, Президент ЄК Ж.-М. Баррозу, Президент ЄБРР Т. Міров, Прем'єр-міністр України М.Я. Азаров, Прем'єр-міністр Франції Ф. Фійон, Прем'єр-міністр Литви А. Кубілюс, Віце-прем'єр Державної Ради КНР Чжан Децзян та інші високопоставлені особи.

Загалом, у Конференції взяли участь делегації 40 країн та організацій (ЄС, США, Франція, ФРН, Великобританія, Японія, Італія, Канада, РФ, Австрія, Бельгія, Данія, Фінляндія, Греція, Ірландія, Корея, Кувейт, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Словенія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Азербайджан, Бразилія, Естонія, Індія, Індонезія, Китай, Литва, Малайзія, ОАЕ, ПАР, Румунія, Туреччина, Угорщина, Хорватія, Чехія, ЄБРР).

Значну допомогу у підготовці до Конференції українській стороні було надано Європейською Комісією, Францією, Сполученими Штатами Америки. За безпосереднього сприяння Франції країнами-членами «Великої вісімки» було зібрано 386 млн. євро, у т.ч. внесок США склав 86,1 млн. євро, Франції – 47 млн. євро, РФ – 45 млн. євро, ФРН – 42,4 млн. євро, Великобританії – 32,49 млн. євро. Суттєвий внесок надав ЄС у розмірі 110 млн. євро.

Внесок ЄБРР, який є розпорядником Чорнобильського фонду «Укриття» (ЧФУ) та Рахунку ядерної безпеки (РЯБ), склав 120 млн. євро з можливістю його подальшого збільшення.

Держсекретар США Х. Клінтон у офіційній заяві підтвердила від імені Президента США Б. Обама підтримку зусиль України та інших країн з метою перетворення Чорнобильської АЕС на екологічно безпечну систему.

Не зважаючи на те, що захід проходив у складний період світової фінансової кризи

та стихійного і техногенного лих в Японії, учасники розцінюють проведену Конференцію як успішну, оскільки на ній вдалося зібрати 547,6 млн. євро – суму, значно більшу, ніж та, що збиралась під час проведення будь-яких попередніх аналогічних конференцій. Згадана сума складає близько 75% від існуючого дефіциту коштів (740 млн. євро). В цілому, на теперішній час фінансування Чорнобильських проектів забезпечено на 83,2% від їх загальної вартості (1,55 млрд. євро).

Висновки

В цілому, 25-та річниця аварії на ЧАЕС – найжахливішої техногенної катастрофи минулого століття, стала ще однією нагодою для наших іноземних партнерів для того, щоб знову продемонструвати підтримку Україні у подоланні наслідків аварії на ЧАЕС. Зібрані кошти дають можливість продовжувати роботи з будівництва Чорнобильського фонду «Укриття» та Рахунку ядерної безпеки.

Гришуткін О.М.
кандидат економічних наук,
Голова громадської ради при
Держекспортконтролі України

Питання оновлення нормативно-правової бази у галузі державного експортного контролю

(Продовження)

Оновлення порядків здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів, що підлягають державному експортному контролю

Процедури здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів, що підлягають державному експортному контролю, застосовуються згідно з діючими на цей час Порядку⁵ та Порядку⁹.

Виходячи з «Концептуальних засад розвитку системи експортного контролю України»², основними напрямками оновлення зазначених документів можуть бути:

здійснення заходів «поміркованої» дерегуляції конкретних процедур контролю;
виключення корупційних ризиків;
приведення норм документів у відповідність до оновлених норм Закону³;
впровадження списку товарів подвійного використання «європейського» типу.

Заходи «поміркованої» дерегуляції конкретних процедур контролю можливо здійснити шляхом:

- скорочення «зайвих» документів, що подаються до Держекспортконтролю;
- перегляду обсягів контролю під час здійснення конкретних операцій міжнародних передач товарів;
- більш досконалого здійснення ідентифікації товарів на етапі реєстрації суб'єктів у Держекспортконтролі тощо.

Що стосується «виключення корупційних ризиків», то слід відверто визнати, що повністю виключити такі ризики за рахунок вдосконалення нормативно-правових актів на практиці навряд чи можливо, але за рахунок встановлення у цих актах однозначних унормованих правил розгляду документів та прийняття рі-

шень можливо максимально зменшити такі ризики.

Необхідність приведення норм документів у відповідність до оновлених норм Закону³ навряд чи потребує додаткових обґрунтувань – це обов'язкова процедура. В той же час саме Закон³ створює умови для подальшого вдосконалення нормативно-правової бази.

Під час оновлення процедур відносно товарів подвійного використання доцільно здійснити перехід до списку товарів подвійного використання європейського типу. Це дасть можливість спростити документи та уникнути зайвої деталізації деяких норм контролю, пов'язаних з вимогами конкретних міжнародних режимів експортного контролю.

Слід звернути увагу на те, що діючі на цей час «військовий» (Порядок⁵) та «цивільний» (подвійний) (Порядок⁹) містять переважно більшість уніфікованих процедур. Їх відмінності полягають, як правило, саме у деталях, пов'язаних з вимогами конкретних міжнародних режимів експортного контролю.

Перехід до списку товарів подвійного використання європейського типу дає принципову можливість підготувати та подати на затвердження до Кабінету Міністрів України єдиний «Порядок здійснення контролю за міжнародними передачами товарів, що підлягають державному експортному контролю» (далі – єдиний порядок) замість діючих на цей час двох документів. Такий крок буде елементом спрощення та уніфікації нормативно-правової бази, що буде сприяти національним експортерам у їх

роботі з виконання процедур державного експортного контролю.

«Уніфікацію» процедур та перехід до єдиного порядку найбільш логічно зробити у два етапи. На першому етапі: створити оновлені версії порядку контролю, виходячи з згаданих

напрямів, та затвердити список товарів подвійного використання європейського типу, а після набуття досвіду використання такого списку перейти до другого етапу – власне впровадження єдиного порядку із доданням до нього як «військового», так і «подвійного» списків.

Пропозиції

про оновлення порядків здійснення контролю за міжнародними передачами товарів, що підлягають державному експортному контролю

За своєю структурою діючі на цей час «військовий» Порядок⁵ та «цивільний» Порядок⁹ в цілому є досить вдало структурованими, тому у їх оновленій версії доцільно використати структуру документів, аналогічних діючим. Разом з тим, у оновлених версіях порядків доцільно реалізувати закладені у Законі³ можливості застосування процедур державного експортного контролю для «будь-яких» товарів, не внесених до списків, а також можливості часткової дерегуляції деяких процедур, унормувати процедури розгляду документів та спростити зміст окремих норм.

Так у «цивільному» порядку слід визначити сферу його застосування не тільки відносно товарів подвійного використання, а і відносно будь-яких інших товарів у визначених Законом³ випадках. Це редакційно можливо викласти таким чином:

«Цей Порядок визначає процедури здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання та інших товарів, щодо яких відповідно до законодавства можуть застосовуватись процедури державного експортного контролю».

З метою врахування норм Закону³ та редакційного спрощення документів доцільно для цілей цих порядків у їх «загальних частинах» ввести таку «специфічну» термінологію:

Для цілей цього Порядку терміни вживаються у такому значенні:

«суб'єкт – суб'єкт господарювання, зареєстрований Держекспортконтролем як суб'єкт здійснення міжнародних передач товарів;

іноземний суб'єкт – іноземний суб'єкт господарської чи іншої діяльності;

інший суб'єкт – військові формування, правоохоронні органи, органи та підрозділи цивільного захисту України, які здійснюють міжнародні передачі товарів, у випадках передбачених Законом України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» (далі – Закон);

суб'єкт, який подав заяву – суб'єкт, іноземний суб'єкт або інший суб'єкт, який у випадках, визначених Законом, має право отримати дозвіл чи висновок Держекспортконтролю;

зовнішньоекономічний договір (контракт) – у значенні, наведеному в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

Інші терміни вживаються у значенні, наведеному в Законі.

У разі, якщо нормотворцем буде визначено доцільність подальшого існування категорії «товари військового призначення, які допущені до цивільного використання», цю категорію товарів також необхідно внести до термінології та розкрити змістове наповнення такого терміну.

З врахуванням цього терміну (для варіанту «цивільного» порядку) термін «товари» можливо визначити у такий редакції:

«товари – товари подвійного використання, інші товари, щодо яких відповідно до статті 10 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» можуть застосовуватись процедури державного експортного контролю, а також товари військового призначення, допущені для цивільного використання».

У такому разі в оновлені порядки доцільно внести пункт про процедури контролю зазначеної категорії товарів залежно від їх кінцевого використання, а саме: для «військового» кінцевого використання – за «військовою» схемою контролю, для «цивільного» кінцевого використання – за схемою контролю товарів подвійного використання, тому що саме ці товари є «цивільними» за своєю природою. Можливим компромісним варіантом контролю таких товарів (для варіанту «військового» порядку) може бути уведення в оновлені порядки пункту такого змісту:

«Міжнародні передачі товарів військового призначення, допущених для цивільного використання, з метою їх військового кінцевого використання, здійснюються відповідно до по-

рядку, встановленого для товарів військового призначення, а в інших випадках міжнародні передачі таких товарів здійснюються відповідно до порядку, встановленого для товарів подвійного використання».

Крім зазначеного у загальній частині порядку, на підставі норм статті 6 Закону³, доцільно визначити заборони на експорт окремих товарів до держав, стосовно яких законодавством встановлено повне ембарго на їх експорт, а також у разі, коли за результатами експертизи в галузі державного експортного контролю є підстави вважати, що вони призначені для:

створення зброї масового знищення чи засобів її доставки;

використання у терористичних або інших протиправних цілях;

використання в діяльності, пов'язаній зі створенням ядерних вибухових пристроїв, або в діяльності, пов'язаній з ядерним паливним циклом, яка не перебуває під гарантіями МАГАТЕ;

використання в діяльності, пов'язаній з придбанням, створенням, накопиченням або застосуванням хімічної зброї як засобу ведення війни;

використання в діяльності, пов'язаній з придбанням, створенням, накопиченням або застосуванням збудників захворювань (патогенів) і токсинів як бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї чи її складових частин.

У розділах порядків, що визначають вимоги до здійснення конкретних міжнародних передач товарів, доцільно визначити загальну норму, якою визначається порядок подання документів до Держекспортконтролю:

«Для отримання дозволу чи висновку на право здійснення конкретної міжнародної передачі товарів до Держекспортконтролю надається лист, до якого додається заява за встановленою формою та документи залежно від визначеного в такій заяві типу міжнародної передачі товару.

У разі, коли суб'єкт або іноземний суб'єкт, який здійснює імпорт товарів, є посередником, разом із зазначеними у цьому пункті документами до листа додається оригінал документа, у якому кінцевий споживач підтверджує право такого суб'єкта на постачання йому товарів.

Заява і документи, які подаються до Держекспортконтролю для отримання дозволу чи висновку, повинні містити повну та достовірну інформацію про суб'єктів, що беруть участь у здійсненні зазначеної у заяві міжнародної передачі товарів, про товари, порядок їх міжнародної передачі та про кінцеве використання цих товарів».

Крім того, у цьому пункті доцільно встановити «розумні» граничні терміни розгляду документів Держекспортконтролем та іншими державними органами залежно від типу конкретної міжнародної передачі товарів, що дасть можливість підприємцям планувати роботи з міжнародних передач товарів з урахуванням строків отримання дозвільних документів.

Слід звернути увагу, що у діючих Порядку⁵ та Порядку⁹ є норма про те, що «З метою прийняття обґрунтованого рішення щодо можливості надання дозволу чи висновку **Держекспортконтроль може вимагати від суб'єкта надання додаткових відомостей або документів**». Тобто фактично Держекспортконтроль може зобов'язувати «будь-які» відомості та документи. Наявність такої норми є прикладом «розширення дискреційних повноважень та встановлення завищених вимог до суб'єктів господарювання»⁶. Разом з тим специфіка експортного контролю «чутливих» товарів полягає у тому, що рішення про надання відповідного дозволу на право передачі товарів повинно прийматися Держекспортконтролем виключно на підставі достовірної, однозначної та вичерпної інформації, що надається суб'єктом. З цією метою Держекспортконтроль повинен мати право отримувати документи, які підтверджують або уточнюють твердження, зроблені у заяві суб'єкта.

Виходячи з викладеного, у оновлених порядках пропонується обмежити повноваження Держекспортконтролю лише наданням йому права отримувати додаткові відомості, або документи виключно за підсумками експертизи та лише такі, котрі необхідні для підтвердження даних, що викладені у заяві суб'єкта, або наданих разом з нею документах. Зазначену норму можливо викласти у такій редакції:

«За підсумками експертизи в галузі державного експортного контролю Держекспортконтроль має право затребувати від суб'єкта, який подав заяву, додаткові відомості або інші документи, необхідні виключно для підтвердження даних, які викладені у заяві, або наданих разом з заявою документах».

У подальших пунктах оновлених порядків доцільно розкрити зміст процедури та терміни проведення так званого «додаткового міжвідомчого узгодження», яке передбачено Законом³, а також процедури інформування суб'єкта про прийняте за його заявою рішення Держекспортконтролю. Норму про інформування суб'єкта варто викласти у такій редакції:

«Про залишення заяви щодо надання дозволу чи висновку без розгляду, або у разі при-

йняття рішення про відмову в його наданні, Держекспортконтроль письмово повідомляє суб'єкта, який подав заяву, протягом трьох робочих днів з дня прийняття такого рішення з обґрунтуванням причин».

Одним з суттєвих недоліків діючих Порядку⁵ та Порядку⁹ є надмірна кількість документів (або їх копій), що суб'єкт повинен надати до Держекспортконтролю. Частина таких документів вже надана суб'єктом до Держекспортконтролю на етапі реєстрації, а частина використовується лише для отримання Держекспортконтролем конкретної інформації, яку цілком можливо викласти у оновленій формі заяви суб'єкта. Таким чином зменшення кількості документів буде кроком дерегуляції процедур державного експортного контролю.

Виходячи з викладеного, кількість документів цілком можливо обмежити **заявою та такими документами, що потрібні для з'ясування специфічних ознак товарів чи ознак їх конкретної міжнародної передачі**. Як приклад пункт про обсяг документів, що подаються до Держекспортконтролю під час експорту товарів, може бути викладений в редакції:

«Разом із заявою про надання дозволу на право експорту товарів, крім документів, зазначених вище, до Держекспортконтролю надаються:

копія зовнішньоекономічного договору (контракту) на експорт зазначених у заяві товарів, засвідчена суб'єктом, якій подав заяву;

оригінали документів про зобов'язання та гарантії іноземного суб'єкта – кінцевого споживача стосовно імпортованих товарів;

довідка щодо належності (неналежності) товару до матеріальних носіїв таємної інформації (матеріальних носіїв інформації, що містить державну таємницю) та ступінь секретності цієї інформації, оформлену суб'єктом, якій подав заяву».

Законом³ до одного з завдань експертизи в галузі державного експортного контролю віднесено «визначення походження товарів», проте у діючих Порядку⁵ та Порядку⁹ не визначені документи, які можуть бути підставою для визначення походження конкретних товарів.

Слід підкреслити, що експертиза щодо «визначення походження товарів» для цілей експортного контролю не має на меті визначення первинного виробника товарів. Вона є лише одним з елементів системи контролю за виконанням зобов'язань які стосуються використання товарів у заявлених цілях чи реекспорту товарів, імпортованих в Україну з наданням дер-

жавних гарантій про таке використання чи реекспорт.

Отримання від експортера документів про походження товарів надає Держекспортконтролю підставу для здійснення оцінки можливості їх експорту з врахуванням того, чи були такі товари імпортовані в Україну з наданням державних гарантій щодо їх кінцевого використання виключно в Україні, або з наданням державних гарантій щодо їх подальшого реекспорту.

З врахуванням викладеного доцільно у оновлених порядках розкрити норму про зміст інформації, що подається суб'єктом у документах про походження товарів. Редакційно це може бути викладено до зазначеного вище переліку документів норми такого змісту:

«документ про походження товарів (оформлена суб'єктом довідка, якою підтверджується право власності на товар або прийняття товару на комісію, із зазначенням у цій довідці інформації про ввезення товару в Україну з наданням, або без надання міжнародного імпортного сертифікату чи іншого документа, який містить державні гарантії, пов'язані із ввезенням товару в Україну)».

Інші норми оновлених порядків можуть бути викладені за аналогією з відповідними нормами діючих на цей час порядків, але у цих нормах повинні бути також враховані оновлені норми Закону³ та чинники поміркованої дерегуляції.

Крім того у діючому на цей час «цивільному» Порядку⁹ цілком можливо значно спростити його частину, пов'язану із специфікою конкретних міжнародних режимів експортного контролю, за рахунок введення загальних норм відносно заборон про створення зброї масового знищення чи засобів її доставки та відповідних гарантій про це з боку іноземного кінцевого споживача. Введення таких «загальних норм» доцільно здійснити разом з введенням загального списку товарів подвійного використання, аналогічного відповідному списку держав європейської спільноти.

Під час розкриття необхідного змісту документів про зобов'язання та гарантії іноземного суб'єкта-кінцевого споживача доцільно використати таку норму:

«Зобов'язання та гарантії іноземного суб'єкта – кінцевого споживача стосовно імпортованих товарів повинні бути надані у вигляді сертифіката кінцевого споживача, або іншого документа, в якому містяться:

відомості про кінцевого споживача товарів, їх експортера, найменування та кількість товарів, кінцеве призначення та місце використання;

зобов'язання іноземного суб'єкта – кінцевого споживача не реекспортувати і не передавати будь-кому отримані товари без письмової згоди на це експортера та Держекспортконтролю, або що такі товари призначені для власних потреб кінцевого споживача, не пов'язаних з їх реекспортом чи передаванням, а також його зобов'язання не копіювати та не модифікувати отримані товари, та про те, що отримані ним товари не призначені для створення зброї масового знищення (ядерної, хімічної, біологічної, бактеріологічної тощо) та засобів доставки такої зброї».

Відповідно до Закону³ суб'єкт здійснення міжнародних передач товарів, який отримав дозвіл чи висновок, подає до Держекспортконтролю письмові звіти про фактично здійснений експорт чи імпорт товарів, визначених в таких документах, та про використання зазначених товарів у заявлених цілях.

З метою практичної реалізації цієї норми до порядків доцільно ввести пункти такого змісту:

«Суб'єкт, який отримав дозвіл на право експорту чи імпорту товарів, подає до Держекспортконтролю письмові звіти про фактично здійснені експорт чи імпорт товарів та про використання зазначених товарів у заявлених

цілях. Форми зазначених звітів встановлюється міністерством, міністр якого спрямовує та координує діяльність Держекспортконтролю. Терміни подання звітів та випадки їх подання визначаються під час реєстрації цього суб'єкта в Держекспортконтролі, або під час оформлення зазначених дозволів».

Висновки

У цій статті розглянуто конкретні приклади оновлення нормативно-правових актів, якими встановлені базові процедури державного експортного контролю. Метою такого оновлення визначено здійснення заходів поміркованої дерегуляції процедур державного експортного контролю, приведення оновлених норм нормативно-правових актів у відповідність до Закону³, а також перехід до «єдиного» списку товарів подвійного використання, аналогічного відповідному списку держав європейської спільноти. Звісно, що оновлення потребують і інші нормативно-правові акти у галузі державного експортного контролю, тому напрямки такого оновлення повинні бути предметом подальшого розгляду.

Література:

1. Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» від 20 лютого 2003 року № 549-IV.
2. В. Демьохін «Концептуальні засади розвитку системи експортного контролю України», Вісник експортного контролю № 1, березень, 2011р., с. 4–9.
3. Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» від 20 лютого 2003 року № 549-IV із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 23 вересня 2010 року № 2561-VI.
4. «Положення про порядок державного контролю за проведенням переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) про здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 4 лютого 1998 року № 125 (із подальшими змінами та доповненнями).
5. Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2003 року № 1807 (із подальшими змінами та доповненнями).
6. Методологія проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2009 року № 1346.
7. Указ Президента України від 15 липня 1999 р. № 861 «Про порядок встановлення (скасування) ембарго на експорт товарів відповідно до міжнародних зобов'язань України».
8. Указ Президента України від 24 грудня 2002 р. № 1207 «Про додаткові заходи щодо вдосконалення контролю у сфері міжнародного військово-технічного співробітництва».
9. Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 січня 2004 року № 86 (із подальшими змінами та доповненнями).
10. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-XII (із подальшими змінами та доповненнями).
11. «Положення про Державну службу експортного контролю України», затверджене Указом Президента України від 8 квітня 2011 року № 448/2011.

Мацько Н.В.

Держекспортконтроль України

Практичне застосування змін і доповнень до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання»

З метою вирішення проблемних питань, що виникли під час практичного застосування положень Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» від 20 лютого 2003 року № 549-IV (далі – Закон 549-IV) в галузі експортного контролю та вдосконалення процедур державного експортного контролю і наближення їх до аналогічних процедур ЄС, у зміст цього Закону на початку вересня 2010 року були внесені відповідні зміни.

Серед його новацій – новий термін: «**послуги (технічна допомога) подвійного використання**» – надання іноземним юридичним особам чи іноземцям в Україні або за її межами технічної підтримки, пов'язаної з ремонтом, розробленням, виробництвом, використанням, складанням, випробуванням, модифікацією, модернізацією, підтримкою в робочому стані, включаючи авторський та гарантійний нагляд, або будь-яке інше технічне обслуговування систем, обладнання та їх компонентів, програмного забезпечення та технологій, що підлягають державному експортному контролю.

Послуга (технічна допомога) може набувати форми інструктажу, підвищення кваліфікації, навчання, практичного освоєння методів роботи, надання консультацій і може включати передачу технічних даних».

Такі уточнення в тексті Закону дали змогу усунути прогалину у розкритті терміну «товари подвійного використання», що полегшує проведення суб'єктами попередньої ідентифікації товарів (послуг) подвійного використання, а також проведення Держекспортконтролем України експертиз у галузі державного експортного контролю.

Також в тексті Закону оновлено зміст терміну «**разовий дозвіл чи висновок**», під яким розуміється «дозвіл чи висновок, який надається суб'єкту здійснення міжнародних передач товарів або суб'єктам, зазначеним у частині третій статті 15 цього Закону для проведення відповідних переговорів або здійснення конкретної міжнародної передачі товарів визначеному кінцевому споживачу із зазначенням їх найменування, кількості, вартості, особливих умов поставки, назви іноземного суб'єкта господарської або іншої діяльності, держави призначення або походження товарів та їх кінцевого споживача».

Тепер значно розширено коло осіб, яким Держекспортконтроль України має право надавати дозвільні документи. Окрім суб'єктів здійснення міжнародних передач, разові дозволи чи висновки можуть надаватися:

іноземним суб'єктам господарської або іншої діяльності, які здійснюють міжнародні передачі товарів подвійного використання відповідно до міжнародних договорів, укладених від імені України чи Уряду України, або транзит товарів територією України, тимчасове ввезення товарів на територію України для їх демонстрування як експонатів на міжнародних виставках та ярмарках, проведення випробувань;

військовим формуванням, правоохоронним органам, органам та підрозділам цивільного захисту України, які здійснюють тимчасове вивезення або ввезення товарів для проведення навчань чи забезпечення діяльності таких формувань за межами України або імпорту чи тимчасове ввезення товарів на територію України відповідно до міжнародних договорів України, укладених від імені України чи Уряду України».

В той же час право отримувати генеральні, або відкриті дозволи чи висновки залишилось лише за суб'єктами здійснення міжнародних передач товарів. Перед усім це зумовлено тим, що, згідно з статтею 14 Закону 549-IV, тільки суб'єкт здійснення міжнародних передач товарів може створювати систему внутрішньофірмового експортного контролю, наявність якої є обов'язковою у разі наміру такого суб'єкта отримати генеральний чи відкритий дозвіл або висновок.

Частинами восьмою, дев'ятою та десятою статті 15 Закону 549-IV встановлено граничні строки розгляду заяв та прийняття рішень про видачу, або відмову у видачі дозволів або висновків, а саме: «У разі виникнення потреби у проведенні міжвідомчого узгодження загальний строк розгляду заяв та прийняття рішення про видачу або відмову у видачі дозволів або висновків не може перевищувати 90 днів з дня надходження всіх необхідних документів. До строку розгляду заяв та прийняття відповідних рішень не зараховується час, необхідний для надходження від суб'єктів, зазначених у цій статті, всіх необхідних документів.»

Під вимогою, означеною фразою «всіх необхідних документів», мається на увазі отримання документів, вичерпний перелік яких визначено у відповідних порядках, що затверджуються Кабінетом Міністрів України відповідно до статті 8 Закону 549-IV. На сьогодні такими діючими порядками є «Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2003 року № 1807 та «Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 січня 2004 року № 86.

Проте, найбільше доповнень та змін було внесено в статтю 12 «Реєстрація суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів» Закону 549-IV.

Зокрема, було доповнено частину першу: «спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань державного експортного контролю (Держекспортконтроль України) ідентифікує товари, визначає умови здійснення їх міжнародних передач до конкретних держав, залежно від категорії товарів, видів міжнародних передач таких товарів тощо, та видає зазначеним суб'єктам посвідчення про їх реєстрацію як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів разом з відповідними роз'ясненнями про особливості здійснення таких передач».

Таким чином, Держекспортконтроль України має право під час визначення умов здійснення міжнародних передач товарів користуватися додатковими критеріями, якими є категорії товарів, види міжнародних передач товарів та інші додаткові критерії.

Згідно з зазначеною нормою при реєстрації в Держекспортконтролі України суб'єкт господарювання отримуватиме розширену інформацію про умови здійснення міжнародних передач товарів до конкретних держав.

Адже раніше, маючи наміри здійснити відповідну міжнародну передачу товарів військового призначення та подвійного використання чи товарів, які визначені в статті 10 Закону, суб'єкт здійснення міжнародних передач повинен був самостійно визначати чи встановлено повне або часткове ембарго на постачання до відповідної держави таких товарів.

У другій та третій частині статті 12 визначені граничні терміни розгляду заяв та видачі посвідчень про реєстрацію, а саме:

«якщо не потрібне додаткове міжвідомче узгодження, цей термін становить до 30 робочих днів з дня надходження всіх необхідних документів;

у разі виникнення потреби у проведенні додаткового міжвідомчого узгодження загальний строк розгляду заяв та прийняття рішення про видачу або відмову у видачі посвідчення про реєстрацію не може перевищувати 60 робочих днів з дня надходження всіх необхідних документів».

Граничні терміни реєстрації введені з метою сприяння суб'єктам господарювання у встановленні прозорих механізмів взаємодії з державними органами. Зазначене положення, зобов'язує державні органи оперативно працювати під час вирішення питання про можливість реєстрації таких суб'єктів, а також дає їм можливість планувати послідовність дій під час роботи з товарами, що підлягають державному експортному контролю.

Крім цього, новою редакцією четвертої частини статті 12 чітко визначені випадки відмови у видачі посвідчення про реєстрацію, коли воно скасовується, або коли його дія зупиняється. До таких випадків віднесено:

«припинення в установленому законодавством порядку діяльності суб'єкта господарювання;

встановлення, що посвідчення або відповідні роз'яснення до нього надані на підставі недостовірних даних».

Найсуттєвіші зміни до статті 12 Закону 549-IV введено відносно правил та процедур, пов'язаних з ідентифікацією товарів.

Виходячи з того, що статтею 15 розширено коло суб'єктів, які можуть отримати дозвільні документи Держекспортконтролю України, в частині п'ять статті 12, прописаний обов'язок здійснювати попередню ідентифікацію товарів не тільки для суб'єктів господарювання, але і для інших суб'єктів, а саме:

іноземним суб'єктам господарської або іншої діяльності та військовим формуванням, правоохоронним органам, органам та підрозділам цивільного захисту України.

Це означає, що будь-який суб'єкт, який має намір отримати дозвіл чи висновок, повинен здійснити попередню ідентифікацію товарів (визначення відповідності найменувань та описів товарів, які є об'єктами міжнародних передач, найменуванню та опису товарів, внесених до відповідних списків товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю).

Разом з тим, відповідно до частини першої статті 12 реєстрацію у Держекспортконтролі України зазначених вище суб'єктів, крім суб'єктів господарювання, законом не передбачено.

Шостою частиною статті 12 визначено, що усі згадані в частині п'ятій суб'єкти мають право «доручити проведення попередньої ідентифікації товарів юридичній особі, яка отримала в установленому порядку повноваження на здійснення діяльності щодо попередньої ідентифікації товарів».

Звичайно, за наявності у суб'єкта господарювання досвідчених фахівців чи технічних підрозділів, які мають фахові знання та можуть якісно здійснити попередню ідентифікацію товарів з метою здійснення їх міжнародних передач, а не з метою здійснення діяльності щодо попередньої ідентифікації товарів у галузі державного експортного контролю, як уповноважена на це юридична особа, проведення передньої ідентифікації товарів є все ж таки обов'язком суб'єкта господарювання та суб'єктів, зазначених у частині третій статті 15 Закону 549-IV.

Проте, не дивлячись на те, чи попередня ідентифікація товарів здійснюється самостійно суб'єктом, або він залучає для цього юридичних осіб, така процедура має важливі юридичні наслідки, тому обов'язково повинна проводитися кваліфікованими та досвідченими фахівцями.

З метою перевірки кваліфікації зазначених вище юридичних осіб новою частиною сьомою статті 12 Держекспортконтролю України надано право:

«надавати юридичним особам повноваження на здійснення діяльності щодо попередньої ідентифікації товарів у галузі державного експортного контролю;

видавати таким юридичним особам відповідні свідоцтва з додатками, у яких зазначаються переліки штатних і позаштатних експертів та відповідних позицій товарів (або груп товарів), щодо яких експертами здійснюється попередня ідентифікація товарів».

Оновленою нормою статті 18 Закону 549-IV визначено, що «суб'єкт господарювання може проводити переговори з іноземним суб'єктом господарської або іншої діяльності, пов'язані з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо здійснення експорту товарів, на поставки яких до відповідної іноземної держави встановлено, виходячи з міжнародних зобов'язань України, часткове ембарго, тільки за умови отримання ним позитивного висновку спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань державного експортного контролю про можливість їх проведення».

Тобто, здійснено часткову дерегуляцію підприємницької діяльності в частині контролю за проведенням переговорів суб'єктами господарювання.

На практиці це означає, що контроль над переговорами, особливо відносно товарів військового призначення, скоротиться у десятки разів.

З метою імплементації змін, внесених до зазначеної статті Закону 549-IV до нормативно-правових актів у галузі державного експортного контролю, Державна служба експортного контролю України підготувала проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку державного експортного контролю за проведенням переговорів щодо здійснення експорту товарів та загальних вимог до зовнішньоекономічних договорів (контрактів) про здійснення міжнародних передач товарів», який на даний час представлений для обговорення та надання пропозицій від установ та організацій.

Вищезазначені зміни були відображені в сьомому абзаці статті 24 «Порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю» Закону 549-IV, а саме визначено, що «Порушеннями вимог законодавства в галузі державного експортного контролю є прове-

дення переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно здійснення експорту товарів, на поставки яких до відповідної іноземної держави встановлено часткове ембарго, виходячи з міжнародних зобов'язань України, *без отримання відповідного позитивного висновку спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань державного експортного контролю».*

Стаття 30 Закону 549-IV містить оновлену редакцію частини другої, а саме: «Розмір плати, зазначеної в частині першій цієї статті, визначається Кабінетом Міністрів України залежно від типу документа або вартості контракту».

Такі зміни дозволили Кабінету Міністрів України визначити розміри плати за видачу документів у галузі державного експортного контролю відповідно до собівартості адміністративних послуг, а також встановити обґрунтований розмір такої плати за документи, що містять вартісні показники контрактів.

У офіційних друкованих виданнях «Офіційний вісник України» (№ 55 від 29.07.2011) та Урядовий кур'єр (№ 139 від 02.08.2011) опри-

люднена постанова Кабінету Міністрів України від 13.07.2011 № 746 «Про затвердження Порядку стягання плати за надання платних адміністративних послуг з оформлення та видачі документів у галузі державного експортного контролю і переліку платних адміністративних послуг, що надаються Державною службою експортного контролю України, та розміру плати за їх надання».

Висновки

Отже, результатом вищезазначених змін до Закону 549-IV є сприяння забезпеченню міжнародних зобов'язань України, ефективне вирішення завдань у галузі експортного контролю, здійснення надійного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання та їх кінцевим використанням у заявлених цілях, а також належне функціонування загальнодержавної системи контролю і координації діяльності державних органів у зазначеній сфері.

Бовенко О.Я.*НТЦ експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів*

Контроль за невідчутними передачами технологій подвійного використання в законодавстві ЄС та України

У цій статті буде продовжено аналіз європейського законодавства щодо контролю за експортом виробів і технологій подвійного використання, розпочатий у двох попередніх номерах «Вісника». Будуть розглянуті положення документів ЄС – Регламенту (ЄС) № 428/2009 та Спільної дії Ради від 22 червня 2000 р., а також відповідні положення Закону України від 20 лютого 2003 р. № 549, що стосуються контролю за невідчутними передачами технологій подвійного використання.

До невідчутних передач технологій відносять передачі, які здійснюються без перетину державного кордону матеріальними носіями, що містять контрольовані технології (наприклад, паперові носії інформації, оптичні диски, окремі вироби або їх компоненти, у конструкції, структурі або хімічному складі яких використані такі технології). Невідчутні передачі можуть здійснюватись за допомогою електронних засобів зв'язку, у тому числі мережі Інтернет, факсу, телефону, а також шляхом розкриття технології людиною, яка є носієм відповідної інформації.

Контроль за невідчутними передачами є особливо актуальним у наш час, коли прискорено поширюється користування Інтернетом, внаслідок процесів глобалізації зростає міграція, у тому числі учених та експертів, які є носіями інформації, що підлягає експортному контролю. Збільшуються міжнародні зв'язки та контакти спеціалістів під час поїздок за кордон з метою участі у міжнародних конференціях, семінарах тощо. Розширення можливостей для здійснення таких передач технологій породжує нові ризики розповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки. Тому питання контролю за невідчутними передачами технологій, їх попередження або призупинення – у разі спроб несанкціонованої передачі контрольованих технологій, є одним з найважливіших та найсклад-

ніших завдань, яке має бути вирішене міжнародним режимом нерозповсюдження.

Складність контролю за невідчутними передачами технологій полягає, насамперед, у відсутності перетину кордону матеріальним предметом, що є носієм технології. Це виключає з ланки контролю такий ефективний інструмент, як митний контроль. Якщо передача технології здійснюється електронними засобами зв'язку без оформлення дозволу на таку передачу, зафіксувати цей факт майже неможливо.

Оформлення таких передач державними ліцензійними органами, розраховано, насамперед, на добросовісних експортерів, оскільки порушники закону мають очевидні можливості обійти такий контроль. Крім того, коли мова йде про можливі передачі технології людиною як носієм чутливої інформації під час закордонних поїздок, обмеження, що можуть застосовуватись, зачіпають таке фундаментальне право людини, як свобода пересування, та вторгаються у сферу інтелектуального права.

Проте складність контролю за невідчутними передачами технологій не повинна зупинити зусиль щодо його імплементації як на законодавчому, так і на організаційному та технічному рівнях. На цей час контроль над невідчутними передачами технологій повинен здійснюватись у такій самій мірі, як і контроль за відчутними/матеріальними міжнародними пе-

редачами, що підлягають експортному контролю.

На сьогоднішній день не існує чіткого та загальноприйнятого визначення «невідчутних передач технологій». Як згадувалось вище, до невідчутних передач технологій відносять усі види таких передач, якщо вони не передбачають перетин кордону матеріальними носіями, які містять в собі технологію, що підлягає експортному контролю.

Для зручності подальшого аналізу розділимо усі види невідчутних передач на дві групи:

1. Передачі за допомогою електронних засобів зв'язку:

1.1. по факсу;

1.2. електронною поштою;

1.3. шляхом розміщення інформації в мережі Інтернет або по стаціонарному чи мобільному телефону – усна форма передачі технології, або з використанням IP-телефонії (Skype, Google talk та інші сервіси IP-телефонії в мережі Інтернет) – усна та візуальна форма передачі технології.

2. Передача технології людиною як носієм інформації:

2.1. у формі технічної допомоги (при цьому технічна допомога може набувати таких форм, як ремонтні роботи, технічне обслуговування, технічний нагляд під час монтажу установки або обладнання та ін.);

2.2. шляхом розкриття технології на наукових конференціях і семінарах, які проводяться за межами країни походження технології. У цьому випадку перетин кордону здійснюється людиною, яка є носієм інформації, що може бути передана;

2.3. розкриття технології іноземцям на території країни походження під час навчання, підвищення кваліфікації – «передбачуваний експорт» (deemed export). У цьому випадку перетин кордону здійснюється реципієнтом інформації.

В європейському законодавстві вимога щодо контролю за «передачею програмного забезпечення і технологій за допомогою електронних засобів зв'язку, факсу або телефону до місць призначення, які знаходяться за межами Спільноти...» закріплюється у пункті (8) **вступної частини** Регламенту (ЄС) № 428/2009¹. Там же, у пункті 18, звертається увага на необхід-

ність «удосконалення визначення невідчутних передач технології шляхом включення у це визначення надання доступу до контрольованої технології осіб, які знаходяться поза межами ЄС...».

В **основному тексті** Регламенту (ЄС) № 428/2009 невідчутні передачі згадуються лише у визначенні терміну «експорт», який, серед іншого, означає «*передачу програмного забезпечення або технології за допомогою електронних засобів зв'язку, у тому числі факсу, телефону, електронної пошти або будь-яких електронних засобів зв'язку до місця призначення поза межами Європейської Спільноти. Така передача включає надання доступу в електронній формі до такого програмного забезпечення і технології юридичним або фізичним особам і товариствам поза межами Спільноти. (Термін) «експорт» застосовується також до усної передачі технології, якщо така технологія описується по телефону*».

Експортером, у разі здійснення невідчутної передачі технології, вважається фізична або юридична особа чи партнер, що «*вирішує передати або надати доступ до програмного забезпечення чи технології за допомогою електронних засобів зв'язку, у тому числі за допомогою факсу, телефону, електронної пошти або будь-якого іншого електронного засобу, до місця призначення, яке знаходиться поза межами Спільноти*».

Таким чином, Регламентом ЄС передбачено контроль за невідчутними передачами технологій, який здійснюється **за допомогою електронних засобів зв'язку** (Група 1. невідчутних передач). З точки зору експортного контролю, це ставить такі передачі на один рівень з відчутним (матеріальним) експортом. Для їх легалізації (оформлення) застосовуються такі ж процедури, як і по відношенню до матеріального експорту.

До другої групи невідчутних передач технологій належать передачі, пов'язані з перетином кордону людиною, яка є носієм інформації. Перша підгрупа такого способу передачі (2.1.) охоплює передачі технології в ході надання технічної допомоги на території країни-імпортера. Контроль за таким видом передач у Регламенті не передбачено. Навпаки, у Статті 7 цього документа зазначено, що «*Регламент не застосову-*

¹ Council Regulation (EC) No 428/2009 of 5 May 2009 setting up a Community regime for the control of exports, transfer, brokering and transit of dual-use items. – Official Journal L134, 29.5.2009.
<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:L:2009:134:SOM:En:HTML>.

ється до надання послуг або передачі технології, якщо таке надання або передача передбачає перетин кордону фізичними особами».

Саме це положення Регламенту схилило Раду Європейського Союзу до прийняття порядку з Регламентом додаткового документа щодо контролю за технічною допомогою. Мова йде про документ «Спільна дія Ради від 22 червня 2000 р. стосовно контролю за технічною допомогою, пов'язаною з окремими воєнними кінцевими використаннями»². Цей документ, прийнятий консенсусом міністрів закордонних справ держав-членів ЄС, на відміну від Регламенту (ЄС) 428/2009, не є юридично зобов'язуючим документом, але імплементація його положень у національні законодавства держав-членів є обов'язковою.

Відповідним положенням Спільної дії термін «технічна допомога» визначається як «будь-яка технічна підтримка, пов'язана з ремонтом, розробкою, виготовленням, складанням, випробуванням, технічним обслуговуванням, або будь-яка інша технічна послуга, яка може набувати таких форм, як інструктаж, навчання, передача робочих знань або навичок, або консультативні послуги». Крім того, «технічна допомога включає усні форми допомоги».

Таким чином, документ Спільна дія Ради від 22 червня 2000 р. вимагає від держав-членів ЄС запровадження на рівні національного законодавства контролю за технічною допомогою у значенні цього документа та охоплює усні форми допомоги. Законодавче закріплення цього документа *de jure* поширює вимоги експортного контролю над потенційними передачами (розкриттям) технологій, які можуть мати місце під час виступів людей, котрі є носіями цих технологій, на наукових конференціях і семінарах, що проводяться за межами країни походження технології.

Згідно з цим документом, технічна допомога підлягає **обов'язковому контролю** у разі, якщо вона призначена, або постачальнику допомоги відомо, що вона призначена, для використання у зв'язку з усім тим, що стосується

зброї масового знищення, ядерних вибухових пристроїв, або ракет, здатних доставляти такі види зброї.

Крім того, державам-членам ЄС рекомендується запроваджувати такий контроль у разі, якщо технічна допомога пов'язана з кінцевими воєнними використаннями, іншими ніж зброя масового знищення і надається в країнах, на які поширюється дія міжнародного ембарго на поставки зброї.

Контроль за технічною допомогою **не застосовується**, якщо вона надається у таких країнах, як Австралія, Канада, Нова Зеландія, Норвегія, Сполучені Штати, Швейцарія та Японія; а також якщо вона має форму передачі інформації, що є «загальнодоступною» або стосується «фундаментальних наукових досліджень». Такий контроль не запроваджується у випадках, коли «допомога здійснюється в усній формі і не має відношення до виробів, що контролюються одним із міжнародних режимів експортного контролю, відповідними міжнародними організаціями або угодами».

Що стосується такого виду невідчутної передачі технології, як «передбачуваний експорт», тобто передача технології іноземним громадянам в межах країни її походження, то ані комунітарним законодавством ЄС, ані національними законодавствами держав-членів контроль за такими передачами не передбачений. Це питання досконально відпрацьовано як на законодавчому, так і на процедурному рівнях у Сполучених Штатах. Воно стосується, насамперед, іноземців, які прибувають до США з так званих проблемних країн.

В українському законодавстві з експортного контролю відсутні чітко прописані положення щодо контролю за невідчутними передачами технологій за допомогою електронних засобів зв'язку. В той же час формально такий контроль передбачено Законом України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання»³. Наприклад, одним з визначень терміну «експорт» є «продаж або передача в Україні чи за її межами права управління (контролю) това-

² Council Joint Action of 22 June 2000 concerning the control of technical assistance related to certain military end-uses (2000/401/CFSP), - Official Journal of the European Union, L 159, 30.06.2000, p. 216-217).

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000E0401:EN:HTML>

³ Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» від 20 лютого 2003 № 549 (із змінами, внесеними згідно із Законом № 2561-VI (2561-17) від 23.09.2010) (в редакції від 19.10.2010).

<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=549-15>

⁴ Згідно з Законом України від 20.02.2003 № 549 термін «товари подвійного використання» охоплює як матеріальні предмети, так і програмне забезпечення, технології та послуги (Закон № 549, Стаття 1, абз.22)

рами⁴ відповідній юридичній особі іноземної держави чи її представнику, іноземцю чи особі без громадянства, у тому числі **через засоби зв'язку**». Проте було б доцільно внести до зазначеного Закону окреме додаткове визначення терміну «експорт», в якому передачі контрольованих технологій і програмного забезпечення засобами зв'язку були б чітко визначені як одна з форм експорту, що підлягає державному експортному контролю. Також слід внести до цього Закону чітке визначення того, хто саме виступає в ролі експортера у разі здійснення невідчутної передачі з використанням електронних засобів зв'язку.

Що стосується «технічної допомоги», то визначення терміну «послуги (технічна допомога)» в Законі України від 20.02.2003 не тільки відповідає аналогічному терміну, наведеному в документі Спільна дія Ради, але є більш розлогим. Єдиним доповненням, яке доцільно внести до цього визначення, є уточнення щодо віднесення до «технічної допомоги» «усних форм допомоги».

Як зазначалось вище, контроль за таким видом невідчутних передач як розкриття технології за межами країни походження технології під час проведення наукових конференцій, семінарів тощо⁵, можна вважати встановленим *de jure* в документі ЄС Спільна дія Ради, оскільки до технічної допомоги віднесені також «усні форми» такої допомоги. Це може тлумачитись як вимога щодо контролю за передачами контрольованих технологій під час виступу носіїв таких технологій на міжнародних конференціях, семінарах тощо.

В той же час, в цьому документі немає чіткого посилання саме на таку форму передачі технологій. Тобто, на наш погляд, не можна однозначно прирівняти виступ на конференції, семінарі чи іншому заході до «технічної допомоги». Це ще раз свідчить про надзвичайну складність здійснення практичного контролю над невідчутними передачами технологій подвійного використання.

Натомість в Законі України від 20.02.2003 № 549 одним із визначень терміна «експорт» є «розкриття технології іноземцю чи особі без громадянства» без визначення місця такого розкриття. Тобто, теоретично це визначення можна тлумачити як віднесення до експорту, серед іншого, розкриття чутливої інформації під час проведення конференцій, семінарів тощо, якщо таке розкриття має місце за межами

країни походження технології. Проте це визначення потребує уточнення та конкретизації, і не виключає необхідності внесення до Закону України відповідного положення, яким встановлюється контроль за таким видом передач. Таким же чином можна розглядати визначене в Законі України як вид експорту «розкриття технології іноземцю чи особі без громадянства» як «передбачуваний експорт» – у разі здійснення такої розкриття іноземцю на території України.

З викладеного вище очевидно, що проблема законодавчого впровадження контролю за невідчутними передачами технологій в Україні потребує подальшого опрацювання. Після внесення до Закону України чітких формулювань, пов'язаних з невідчутними передачами, мають бути розроблені та зафіксовані відповідними регуляторними актами процедури ліцензування таких передач. Наступним етапом має стати впровадження ефективного правозастосування норм та правил щодо контролю за такими передачами.

Важливу роль у запобіганні невідчутним передачам контрольованих технологій, коли мова йде про ненавмисне розповсюдження таких технологій, можуть відігравати інформаційно-просвітницькі заходи для працівників академічних і наукових установ та організацій, діяльність яких пов'язана з технологіями подвійного використання.

Набагато більш складним завданням є запобігання та призупинення таких передач потенційними розповсюджувачами зброї масового знищення, які роблять це свідомо, переслідуючи корисливі або терористичні цілі. Сучасний розвиток електронних засобів зв'язку, поширення міжнародних контактів спеціалістів у сфері чутливих технологій створюють необмежені можливості для незаконного розповсюдження технологій, що підлягають експортному контролю, та ускладнюють вирішення цієї задачі.

У боротьбі з незаконними передачами чутливих технологій, поряд з національними державними органами експортного контролю, важливу роль мають відігравати розвідувальні органи країни. Але для досягнення успіху у боротьбі з протизаконними невідчутними передачами контрольованих технологій необхідне об'єднання зусиль національних урядів, міжнародних організацій, їх тісна співпраця над вирішенням цієї складної проблеми.

⁵ Див. підгрупу (б) Групи 2 видів невідчутних передач вище.

Наквакін О.С.
ДАХК «Артем»

Авіап перевезення товарів військового призначення та подвійного використання

Як відомо, доставка товарів військового призначення та подвійного використання кінцевому споживачу може здійснюватися різними видами транспорту відповідно до вимог зовнішньоекономічного договору (контракту). Часто найбільш економічно вигідним та оптимальним з точки зору термінів доставки товару є авіаційний транспорт. Проте при перевезенні таким видом транспорту суб'єкт здійснення міжнародних передач товарів повинен враховувати додаткові вимоги діючого законодавства щодо вибору авіаперевізника.

Авіап перевезення товарів військового призначення та подвійного використання підлягають додатковому контролю (у порівнянні з перевезеннями іншими видами транспорту) тому, що авіаційним транспортом військова техніка (озброєння) може бути доставлена у будь-який регіон світу у найкоротші терміни, що може миттєво спричинити виникнення певного напруження (політичного, дипломатичного, військового) у країнах цього регіону.

Авіап перевезення товарів військового призначення та подвійного використання здійснюються за дозволами Державіаслужби України у відповідності з Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.11.03 р. № 690р. «Про вдосконалення механізму здійснення контролю за міжнародними повітряними перевезеннями товарів військового призначення та подвійного використання» і тільки за умови попереднього отримання суб'єктом здійснення міжнародних передач товарів відповідного дозволу/висновку Держекспортконтролю України на їх міжнародну передачу. При виборі авіакомпанії-перевізника необхідно враховувати певні вимоги українського законодавства з цього питання:

- для перевезення товарів військового призначення та подвійного використання можуть бути залучені українські або іноземні повітряні перевізники для супутньої доставки таких товарів вагою до 3 тисяч кілограмів на регулярних рейсах (за винятком озброєнь, боєприпасів, вибухових, вогнебезпечних речовин та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю);

- для перевезення товарів військового призначення та подвійного використання можуть бути залучені українські або іноземні повітряні перевізники для чартерних авіап перевезень озброєнь, боєприпасів, вибухових та вогнебезпечних речовин та інших товарів у необхідному українському суб'єкту напрямку такої ваги та габаритів, яку може підняти та перевезти вибраний тип повітряного судна.

Виходячи з вимог законодавства, всіх авіаперевізників, що можуть бути залучені для перевезення товарів військового призначення та подвійного використання, можна умовно поділити на чотири групи: українські повітряні перевізники на регулярних рейсах, іноземні повітряні перевізники на регулярних рейсах, українські повітряні перевізники для чартерних перевезень, іноземні повітряні перевізники для чартерних перевезень.

Керуючись вимогами та рекомендаціями законодавчих актів з цього питання суб'єкт здійснення міжнародних передач товарів, за своїм бажанням та з урахуванням економічної доцільності і специфіки вантажу (габаритно-вагові параметри), вибирає авіаперевізника з відповідної групи. Кожна група авіаперевізників має свої особливості щодо її вибору, які обов'язково треба враховувати замовнику авіап перевезення.

Особливості вибору авіаперевізника та механізму отримання дозвільного документа на авіаперевезення доцільно розглянути більш докладно.

1. Якщо товар не є вогне- та вибухонебезпечним, **загальною вагою (брутто) до 3 тисяч кілограмів, і є регулярні рейси українських перевізників** у необхідному суб'єкту здійснення міжнародних передач товарів напрямку – вибирається перевізник з першої групи. Цей вибір мотивовано вимогою пункту 6 Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.11.03 р. № 690р про те, що суб'єкти здійснення міжнародних передач товарів повинні доставляти такі товари кінцевому споживачеві переважно із залученням українських перевізників.

Авіаперевізники цієї групи представлені у «Переліку українських повітряних перевізників, які можуть бути залучені для супутньої доставки на регулярних рейсах товарів військового призначення загальною вагою до 3 тисяч кілограмів (за винятком озброєнь, боєприпасів, вибухових, вогненебезпечних речовин та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю)». Такий перелік складається щорічно і затверджується на початку року Держекспортконтролем та Державіаслужбою України. На 2011 р. такий Перелік містить 10 українських авіакомпаній з їх найменуванням та адресою.

2. Якщо товар не є вогне- та вибухонебезпечним, **загальною вагою (брутто) до 3 тисяч кілограмів, і відсутні регулярні рейси вітчизняних перевізників** у необхідному суб'єкту здійснення міжнародних передач товарів напрямку – вибирається перевізник з другої групи.

Авіаперевізники другої групи представлені у «Переліку іноземних повітряних перевізників, які можуть бути залучені для супутньої доставки на регулярних рейсах товарів військового призначення загальною вагою до 3 тисяч кілограмів (за винятком озброєнь, боєприпасів, вибухових, вогненебезпечних речовин та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю)». Такий перелік складається щорічно і затверджується на початку року Держекспортконтролем та Державіаслужбою України. На 2011 р. такий Перелік містить 29 іноземних авіакомпаній з їх найменуванням та країною реєстрації.

Копії Переліків авіаперевізників з перших двох груп можна отримати у Державіаслужбі України за письмовим запитом суб'єкта здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання.

3. Якщо товар не є або є вогне- та вибухонебезпечним та має загальну вагу **більше 3 тисяч кілограмів** – вибирається перевізник з третьої групи для здійснення чартерного рейсу вітчизняною уповноваженою авіакомпанією.

Авіаперевізники третьої групи – це уповноважені вітчизняні авіакомпанії, які, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 12.07.99 р. № 1228 (зі змінами та доповненнями), мають повноваження на право здійснення експорту послуг з авіаперевезень товарів військового призначення. Авіаперевізники цієї групи у межах своїх повноважень мають відповідні дозволи від Держекспортконтролю на право здійснення експорту послуг з авіаперевезень. На даний час такі повноваження мають чотири українські авіакомпанії.

4. До четвертої групи відносяться іноземні авіаперевізники, які можуть здійснювати на замовлення чартерні рейси для перевезення товарів військового призначення.

Механізм отримання дозволу на авіаперевезення достатньо простий, хоч і має свої особливості.

Суб'єкт здійснення міжнародних передач товарів, який має відповідний дозвіл/висновок Держекспортконтролю на здійснення міжнародної передачі конкретного товару подає заяву відповідної форми до Державіаслужби України з інформацією про найменування товару, найменування експортера та імпортера, номер контракту, реквізити (номер та дата) дозволу/висновку Держекспортконтролю, найменування вантажоодержувача товару, маршрут авіаперевезення (з визначенням аеропорту для технічної посадки), номер рейсу за класифікацією IATA (міжнародна організація вантажних авіаперевізників), бортовий номер повітряного судна та посилення на вогне-вибухонебезпечність вантажу. В окремих випадках (для чартерних рейсів) додаються декларація відправника, аварійна картка та інструкція щодо завантаження і перевезення вантажу літаком конкретного типу.

Як правило, розгляд такої заяви здійснюється на упреодовж 7–10 днів. Після проведення відповідної експертизи Державіаслужба видає заявникові «Дозвіл на виліт повітряного судна для перевезення товарів військового та подвійного призначення» з терміном дії – місяць, завірена копія якого надається експортером у комплекті документів при митному оформленні вантажу в аеропорту відправлення.

Як показує практика, обґрунтований вибір Продавцем товару авіаперевізника з перших

трьох груп не викликає особливих заперечень з боку Державіаслужби і, як правило, такий дозвіл йому надається.

Підвищена увага приділяється авіаперевізникам з четвертої групи (іноземні перевізники для чартерних рейсів), для отримання дозволу на залучення яких для перевезення товарів військового та подвійного призначення необхідне попереднє письмове погодження Держекспортконтролю.

Такі випадки є. Особливо, коли за умовами контракту Покупець сам вибирає авіаперевізника (з метою здешевлення доставки вантажу). Тут можуть виникнути труднощі щодо узгодження вибраного Покупцем перевізника у Держекспортконтролі України.

Держекспортконтроль перевіряє «історію» авіаперевізника та аналізує відповідні висновки державних органів щодо його діяльності, і може або надати листа-погодження, або відмовити експортеру у виборі цього іноземного перевізника. Тоді треба буде шукати інший варіант доставки товару.

Тому, при складанні зовнішньоекономічного договору (контракту) Продавцю необхідно переконати Покупця вибрати авіаперевізників з перших трьох груп. Це дасть змогу уникнути

можливих ризиків та затримок відносно доставки товарів. Тим більше, що існує достатньо велика кількість вітчизняних та іноземних авіакомпаній, з яких можна завжди вибрати прийнятний варіант.

ВИСНОВКИ

Як висновок варто зазначити, що, згідно з діючими нормативними документами, авіаперевезення товарів військового призначення та подвійного використання (при експорті) підлягають звітності у Держекспортконтролі України. Щокварталу (до 15 числа місяця, що настає за звітним періодом) суб'єкт здійснення міжнародних передач товарів зобов'язаний подати до Держекспортконтролю звіт про використання повітряних суден для міжнародних перевезень товарів військового призначення (якщо такі перевезення були здійсненні).

Звіт подається за спеціальною затвердженою Держекспортконтролем формою, у якому подається інформація експортера про здійснення ним за попередній квартал міжнародних авіаперевезень товарів, які підлягають експортному контролю.

Лозневий П. А.
генеральний директор
страхової компанії «Проксіма»

Про економічну доцільність операцій страхування у сфері ОПК

Історія становлення

Перші згадки про страхування знайдені у Вавілонії і датуються 1760 роком до н. е.

Це історія про те, як люди допомагали один одному – купці, ремісники, військові. На той час вони ризикували не лише своїми статками, а й зазвичай життям. Втрата одного судна, або каравану могла призвести до краху цієї країни – все в одну мить могло бути зруйноване. Але не було ще такого у світі, щоб людські розум та взаємодопомога не знайшли рішення для досягнення спільних результатів. Підприємці тих давніх часів організовували фонд, куди кожний додавав свій внесок, тож коли траплялася біда, збитки компенсувалися з такого фонду. Як завжди – геніально і просто.

Така система користувалася значною популярністю. Вона видозмінювалася, розвивалася, але по суті на цілі століття лишалася однаковою. Справжній її підйом припав на XV ст., на час освоєння європейцями нових земель, коли активний розвиток судноплавства та міжнародної торгівлі принесли з собою і додаткові ризики. Щоб захиститися від них, на час торговельних експедицій по суходолу чи по воді купці та судновласники домовлялися про те, що у випадку втрати майна одного з них, збитки будуть розподілятися між усіма.

До сьогоднішніх днів дійшов один з морських полісів (договір страхування за оплату), що був виданий в 1347 році на перевезення вантажу з Генуї на острів Майорка на судні «Санта Клара». Таким чином, вже наприкінці XVIII ст. на території Європи нараховувалося близько 100 різних видів страхування...

А що ми маємо сьогодні?

На початок 2011 року в Україні було зареєстровано близько 450 страхових компаній. Роз-

мір валових страхових виплат за 2010 рік становив 6104,6 млн. грн. Страховий ринок поступово змінюється після світової фінансової кризи 2008 року. Так, за минулий рік на 112% зросли премії за страхування вантажів та багажу, на 24% – пожежних ризиків, на 13% – майна.

Особливо важливим є зростання кількості застрахованих вантажів та багажу в сфері ОПК, де економічний захист та надійність – це запорука розвитку та безпеки країни на міжнародному рівні. Наприклад, американські компанії, що виробляють військову продукцію, вже давно страхують не тільки транспортування небезпечних вантажів, а й виробництво на всіх етапах, постачальників, персонал та фінансові ризики. Обирати справді є з чого, адже: в США діє близько 5 тис. потужних страхових компаній. За діяльністю кожної з них уважно стежать консалтингові компанії. В країні існує електронний банк даних всіх страховиків, а кожний американський штат має своє страхове законодавство та регулюючий орган. За таких умов конкуренція серед страховиків не просто висока, а дуже висока. В цьому зацікавлена в першу чергу країна, а точніше – її економіка.

Необхідність врегулювання ринку страхових послуг на законодавчому рівні вже давно розуміють і в Росії. В своїх наукових роботах та публічних виступах Дмитро Извеков (засновник страхової компанії «Російський страховий центр» – лідера у сфері страхування оборонно-промислового комплексу) переконує, що завдання страхових компаній – це фінансовий захист інвестицій та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Більше того, робота на перетині оборонних та громадянських технологій вимагає підвищеної уваги в рамках експортного контролю, за-

хисту військової та державної таємниць, а значить і страхові програми – це також інноваційні технології, які обов'язково повинні супроводжувати виробничі процеси. До того ж страхування забезпечує ОПК надходження нових інвестицій, адже вкладати гроші в проект, що економічно захищений – надійніше.

Дмитро Ізвеков, за значний внесок його компанії в справу зміцнення військової потужності Росії, а також гарантування фінансової безпеки в ході реалізації багатьох проектів в ракетно-космічній галузі, став першим представником російських ділових кіл, який був нагороджений «Золотою медаллю імені академіка В.Ф. Уткіна» – автора знаменитого ракетного комплексу РС-20 («Сатана»).

За останні роки в Україні суттєво підвищився рівень розуміння страхування та професійної роботи з ризиками з боку керівників впливових підприємств країни. Один з них – надійний партнер страхової компанії «Проксіма» – Петро Воронін, керівник державного підприємства Міністерства оборони України «Севастопольське авіаційне підприємство», одного з провідних в Україні та СНД з модернізації вертольотів. Він говорить: «Відповідальність перед державою, перед партнерами та перед колегами не дозволяє бути легковажним. Кожний крок має бути ретельно продуманий, вивіреним і застрахованим».

Важливо вчасно зрозуміти необхідність фінансової безпеки країни, особливо – в такій сфері, як ОПК. Сьогодні в передових економіках світу вже закладаються у вартість виробництва витрати на страхування (медичне страхування та страхування працівників від нещасного випадку, відповідальність виробника, відповідальність за заповідяну навколишньому середовищу шкоду, страхування перебування товару на складі, страхування перевезення товарів та багато іншого). Навіщо?

Більшість підприємств ОПК України належать державі. Потенційні наслідки від того, що товар не надходить до місця призначення можуть суттєво вплинути на економіку країни та на відносини з міжнародними партнерами.

У таких випадках, по-перше, держава повинна самостійно покрити втрати з резервних фондів, які можуть становити десятки мільйонів доларів США. По-друге, невиконаний контракт спричиняє різноманітні штрафні санкції, які теж необхідно сплачувати. По-третє, у випадку втрати вантажу, отримати гроші з резервних

фондів майже неможливо через велику кількість бюрократичних перепон. По-четверте, все це впливає на стосунки з партнерами, а значить – можлива фінансова втрата в майбутньому як для держави, так і для підприємства. Зіпсовані стосунки призводять до втрачених контрактів. Втрачені контракти – до збитків. А збитки – до банкрутства...

Причинами втрат можуть бути вибрики природи, чи неприємна випадковість, чи результат чиеїсь неухважності, чи навмисна шкода... В небі, на морі, на суші – на жаль, важко передбачити всі складнощі, що можуть спричинити фінансові втрати. Наприклад, відомо, що сьогодні морське піратство коштує світовій економіці близько 10–12 мільярдів доларів США на рік. Середня сума викупу за одне судно з 2009 по 2010 рік зросла з 3,9 до 5,4 мільйонів доларів. За оцінкою Міжнародного морського бюро в Лондоні, на початку 2011 року піратство досягло найбільшого розмаху за всю історію: лише за перший квартал нинішнього року у світі було зафіксовано вже 142 напади на торгівельні судна (97 з них були скоєні сомалійськими піратами). За аналогічний період 2010 року зафіксовано лише 35 нападів.

Виникає логічне запитання: «Невже українська страхова компанія може так легко компенсувати десятки млн доларів? А якщо така виплата буде не одна?»

Для цього у світі існує практика перестраховування, коли компанія «ділить» свої ризики з іншими страховими гігантами. Це гарантує, що компенсація буде надана не лише в повному обсязі, але й вчасно. Наприклад, компанія «Проксіма» має 27 таких партнерів – міжнародних перестраховальних компаній синдикату Лондонського Ллойда, одного з найвпливовіших ринків страхування у світі. Таке страхове покриття повністю відповідає міжнародним стандартам, засноване на світовому досвіді та захищене кращими перестраховальними програмами, що дає абсолютну впевненість в надійності, якості та гарантованості виплат.

Висновки

Можна довго розмірковувати про те, варто чи не варто страхувати свої ризики... Але коли мова йде про інтереси країни – потрібно діяти, а не міркувати. Кожен новий страховий контракт – це зростання економічної захищеності та безпеки держави.

Грицай Є. О.

керівник відділу

Державної служби експортного контролю України

Запитуйте: відповідаємо

Питання: Після зміни назви підприємства, яка відбулася з огляду на положення Закону України «Про акціонерні товариства» виникли певні ускладнення з використанням в митному органі раніше отриманих (до такої зміни) дозвільних документів Держекспортконтролю України. Будь-які аргументи, на кшталт таких, що поряд з такою зміною організаційно-правова форма, місцезнаходження, ідентифікація товарів, керівний склад, види діяльності будь-яких змін не знали, на митницю не діють. Як наслідок, наше підприємство, не маючи можливості здійснювати міжнародні передачі товарів військового призначення та подвійного використання, опинилось перед іноземними партнерами у складній ситуації. Поясніть, чи потрібно оновлювати ці дозвільні документи або вносити до них відповідні зміни. Якщо так, то визначте, будь-ласка, порядок наших дій у такій ситуації.

Згідно з пунктом 2.4 Інструкції про реєстрацію в Держекспортконтролі суб'єктів підприємницької діяльності України як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів, затвердженої наказом Держекспортконтролю України від 27.04.09 № 31, що зареєстрований в Міністерстві юстиції України 15.07.09 за № 637/16653, у разі зміни назви суб'єкта здійснення міжнародних передач товарів, його ідентифікаційного коду за ЄДРПОУ, організаційно-правової форми, місцезнаходження юридичної особи (крім зміни поштового індексу), місця проживання фізичної особи – підприємця (крім зміни поштового індексу) посвідчення про реєстрацію цього суб'єкта в Держекспортконтролі України та роз'яснення до нього про умови здійснення міжнародних передач товарів втрачають чинність. Оформлення

суб'єкту нового посвідчення та роз'яснення до нього про умови здійснення міжнародних передач товарів, з урахуванням зазначених вище змін, здійснюється Держекспортконтролем України у порядку та на підставі документів, перелік яких визначений пунктом 13 постанови Кабінету Міністрів України від 15.07.97 № 767 «Про затвердження Положення про порядок проведення експертизи в галузі державного експортного контролю».

Таким чином, у разі набуття чинності змін, про які йдеться мова у наведеному вище пункті, підприємство (установа, організація) фактично втрачає статус суб'єкта здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання та, як наслідок, унеможлиблюється будь-яка його діяльність щодо здійснення міжнародних передач таких товарів.

Дуже прикро спостерігати ситуації, у яких незнання вищезазначеної норми відповідальними за експортний контроль особами на підприємствах (установах, організаціях), де відбулися такі зміни, не дає змоги заздалегідь вжити заходів для своєчасного проходження певних процедур в Держекспортконтролі України та інших державних органах, що в свою чергу призводить до втрати часу, зайвого листування, а у складних випадках – до припинення зовнішньоекономічної діяльності підприємства (установи, організації).

Отже, для уникнення таких ситуацій суб'єкту здійснення міжнародних передач товарів, який планує змінити назву, ідентифікаційний код за ЄДРПОУ, організаційно-правову форму, місцезнаходження (крім зміни поштового індексу) необхідно бути готовим до поетапного виконання усіх наступних заходів у галузі державного експортного контролю:

подати у місячний термін до Держекспортконтролю України відповідну інформацію про зміни, які відбулись;

зареєструватися (з урахуванням змін) в Держекспортконтролі України як суб'єкт здійснення міжнародних передач товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю. Перелік документів, необхідних для проведення такої реєстрації, вимоги та рекомендації щодо їх оформлення затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 15.07.97 № 767 «Про затвердження Положення про порядок проведення експертизи в галузі державного експортного контролю»;

створити та атестувати (з урахуванням змін) в Держекспортконтролі України систему внутрішньофірмового експортного контролю. Порядок проведення такої атестації затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17.07.03 № 1080 «Про затвердження Порядку державної атестації системи внутрішньофірмового експортного контролю, створеної суб'єктом здійснення міжнародних передач товарів». Виконання такої процедури буде необхідно у разі, якщо суб'єкт має повноваження Кабінету Міністрів України на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення (у тому числі експорту послуг з авіап перевезень товарів військового призначення), а також товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю та (або) має наміри отримувати в Держекспортконтролі України генеральні чи відкриті дозвільні документи;

звернутися до Держекспортконтролю України, або іншого центрального органу виконавчої влади до сфери управління якого належить суб'єкт із проханням ініціювати процедуру внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 12.07.99 № 1228 «Про надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю». Внесення таких змін буде необхідним у разі, якщо суб'єкт планує змінити тільки назву та має повноваження Кабінету Міністрів України на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення (у тому числі експорту послуг з авіап перевезень товарів військового призначення) та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю;

звернутися до Мінпромполітики України із проханням ініціювати процедуру внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 16.01.03 № 41 «Про порядок поставок продукції

в рамках Угоди між Урядом України та Урядом Російської Федерації про виробничу і науково-технічну кооперацію підприємств оборонних галузей промисловості від 18 листопада 1993 року». Внесення таких змін буде необхідним у разі, якщо суб'єкт планує змінити ідентифікаційний код за ЄДРПОУ та (або) назву, а також має відповідні повноваження Кабінету Міністрів України на право здійснення експорту та імпорту товарів військового призначення в рамках наведеної Угоди;

звернутися до Державного космічного агентства України із проханням ініціювати процедуру внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 27.12.08 № 1163 «Про затвердження номенклатури та кількості товарів, операції з ввезення і вивезення яких здійснюється відповідно до Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про переміщення товарів у рамках співробітництва в освоєнні космічного простору, створенні та експлуатації ракетно-космічної та ракетної техніки». Внесення таких змін буде необхідним у разі, якщо суб'єкт включений до цієї постанови та планує змінити свою назву.

Тільки після виконання вищезазначених процедур, суб'єкт може звернутися до Держекспортконтролю України для внесення відповідних змін до раніше отриманих дозвільних документів, які б обумовлювали можливість їх подальшого використання в митних органах, як це передбачено наказом Держекспортконтролю України від 29.11.04 № 355 «Про затвердження Інструкції про порядок оформлення і використання дозвільних документів в галузі державного експортного контролю», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 13.12.04 за № 1576/10175.

Для внесення Держекспортконтролем України вказаних змін до генеральних (відкритих) дозвільних документів на право здійснення експорту, імпорту, тимчасового ввезення (вивезення), а також на право проведення переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів), суб'єкту разом із відповідним зверненням рекомендовано подавати:

копію дозвільного документа до якого суб'єкт має наміри внести відповідні зміни;

засвідчені копії оновлених (з урахуванням змін, які відбулися) **посвідчення про реєстрацію суб'єкта** в Держекспортконтролі України, **роз'яснення** Держекспортконтролю України щодо умов здійснення міжнародних передач зазначених в дозвільному документі то-

варів та свідоцтва про державну атестацію системи внутрішньофірмового експортного контролю, створеної суб'єктом;

відкориговану з урахуванням змін, які відбулися, заяву про отримання дозволу (висновку) або заяву про отримання висновку на право проведення переговорів.

Для внесення Держекспортконтролем України вказаних змін до разових дозвільних документів на право здійснення міжнародних передач товарів, разом із переліченими вище документами подаються засвідчені у встановленому порядку копії укладених додаткових угод, додатків, доповнень, тощо, якими вони вносяться до зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Як правило, такі зміни вносяться листом Держекспортконтролю України, що є невід'ємною частиною відповідних дозвільних документів. Копія вказаного листа надсилається на адресу Державної митної служби України.

Питання: Умовами доставки товарів іноземному партнеру передбачений їх транзит через територію України. Кому і у яких випадках та з якими документами необхідно звертатися до Держекспортконтролю України для отримання дозволу на транзит.

У відповідності до законодавства в галузі державного експортного контролю, контроль за транзитом територією України здійснюється у випадках, якщо його предметом є такі категорії товарів:

товари військового призначення, опис яких наведений у Списку товарів військового призначення, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20.11.03 № 1807 «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення»;

товари, опис яких наведений у Категорії I Списку товарів подвійного використання, що можуть бути використані при створенні ракетної зброї, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28.01.04 № 86 «Про затвердження Положення про порядок державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання» (далі – постанова);

товари, опис яких наведений в Розділі «А» Частини I Списку товарів подвійного використання, що можуть бути використані при створенні ядерної зброї, затвердженого постановою;

товари, опис яких наведений у Розділі I Частини I Списку товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні хімічної зброї, затвердженого постановою;

товари, опис яких наведений у Частині I Списку товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї, затвердженого постановою.

Звертатися до Держекспортконтролю України за отриманням висновку на право транзиту вищезазначених товарів територією України можуть суб'єкти господарювання України за умови набуття ними статусу суб'єкта здійснення міжнародних передач товарів, а також іноземні суб'єкти. Для одержання такого висновку до Держекспортконтролю України надсилається лист, до якого додаються:

заява за встановленою Держекспортконтролем України формою, електронна версія якої розміщена на офіційному web-сайті Державної служби експортного контролю України за електронною адресою: www.dsecu.gov.ua;

засвідчена копія експортної ліцензії держави-експортера або інший офіційний документ, що містить необхідні відомості для проведення експертизи в галузі державного експортного контролю та прийняття відповідного рішення;

інші документи (засвідчені копії сертифіката кінцевого споживача, імпортного сертифіката, технічні дані та призначення товарів, тощо) залежно від категорії товару та держави-отримувача товару (на вимогу Держекспортконтролю України);

засвідчені копії посвідчення про реєстрацію суб'єкта в Держекспортконтролі України та роз'яснення Держекспортконтролю України щодо умов здійснення міжнародних передач товарів, зазначених в заяві (у разі, якщо заявником є суб'єкт господарювання України).

Варто зважити на те, що документи, які подаються для отримання висновку на транзит товарів територією України, в обов'язковому порядку повинні містити відомості про товари, які є предметом транзиту, експортера, імпортера, посередника (посередників), кінцевого споживача, а також вичерпну інформацію про відповідність найменування та опису цих товарів найменуванню та опису товарів, які перелічені вище. Документи, що подаються до Держекспортконтролю України, повинні бути складені українською мовою, а до документів, складених іноземною мовою, обов'язково додається їх засвідчений в установленому порядку переклад на українську мову.

Чечеюк Л.В.
начальник відділу
міжнародного співробітництва,
зв'язків з громадськістю та ЗМІ

Про міжнародну конференцію «Сучасні тенденції розвитку експортного контролю: міжнародний та національний вимір»

В рамках українсько-американського співробітництва щодо удосконалення системи експортного контролю України 7–8 червня 2011 року у м. Києві було проведено Міжнародну конференцію на тему «**Сучасні тенденції розвитку експортного контролю: міжнародний та національний вимір**». Організаторами цього форуму виступили Міністерство енергетики США, Державна служба експортного контролю України та Науково-технічний центр експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів (НТЦ), Україна.

Участь у заході взяли понад 150 представників українських підприємств і наукових організацій, які здійснюють міжнародні передачі товарів, що підлягають експортному контролю, представники **Апарату РНБО України, Кабінету Міністрів України, МЗС, СБУ, Держмитслужби, ДКАУ, СЗРУ, Мінекономрозвитку** тощо, а також представники Федерального відомства економіки та експортного контролю (BAFA), Німеччина; Посольства США в Україні; Центру міжнародної торгівлі та безпеки Університету Джорджія (США); Департаменту енергетики США; Департаменту торгівлі (США); Шведського Агентства радіаційної безпеки (SSM).

Метою конференції було підведення підсумків розвитку державної системи експортного контролю, ознайомлення з новітніми тенденціями та реформами в цій галузі, пошук шляхів підвищення її ролі у забезпеченні національної безпеки, виконанні Україною міжнародних зобов'язань в галузі нерозповсюдження зброї масового знищення і засобів її доставки та контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання, обговорення напрямів підвищення ефективності її функціонування.

Відкриваючи роботу конференції, з вітальними промовами виступили: директор НТЦ, Олександр Сівер, відзначивши важливість налагодженого співробітництва з BAFA, SSM та відповідними державними органами США у вдосконаленні системи експортного контролю України; Голова Держекспортконтролю України, висловивши сподівання, що результати конференції будуть втілені в конкретні дії; представник Посольства США, Джеймс Келлі, розглядаючи конференцію як корисну платформу для обміну досвідом та конструктивного вирішення питань.

Розпочав Конференцію своїм виступом Голова Держекспортконтролю України **Володимир Демьохін**, який презентував **концептуальні основи розвитку системи експортного контролю України**. Пан Демьохін зокрема відзначив, що Держекспортконтроль України будує свою політику на основі та у відповідності з чинним законодавством, дорученнями Президента України та Кабінету Міністрів України.

В умовах розгортання міждержавних та громадянських конфліктів (Північна Африка, Сирія тощо) та розповсюдження зброї масового знищення постає питання міжнародної безпеки, і тому дуже важливо консолідувати зусилля держав у боротьбі із загрозами сьогодення. Оскільки Україна усвідомлює важливість та пріоритетність питання порядку денного, нею здійснюються усі необхідні кроки на шляху до забезпечення мирного співіснування людей у всьому світі. Україною була прийнята заборона на поставку стрілецької зброї до Лівії та Сирії, призупинені контракти з цими країнами. При цьому неабияку роль відіграє налагодження міжнародних зв'язків, що сприятиме пошуку спільних шляхів попередження загроз.

Спираючись на стратегічні і політичні орієнтири, визначені Президентом України, серед яких перш за все модернізація України у т.ч. у сфері економіки та зовнішньої політики; підвищення конкурентоспроможності економіки; європейська інтеграція; створення сприятливого ділового клімату для підприємницької діяльності; радикальне подолання корупції; дерегуляція; співпраця з країнами-партнерами та міжнародними безпековими організаціями, пан Дем'яшин озвучив алгоритм реалізації цих завдань і елементи філософії її подальшого розвитку.

Головною метою діяльності Держекспортконтролю України є ефективне поєднання двох складових; сприяння збільшенню експортного потенціалу та забезпечення цілей міжнародної безпеки, нерозповсюдження та боротьби з тероризмом.

При цьому, як зазначалось доповідачем: «Система експортного контролю України повинна стати не «стримуючим» фактором, а навпаки – «каталізатором» зовнішньоекономічної діяльності».

В рамках визначених складових основними напрямками діяльності є сприяння економічному розвитку держави (здійснення заходів «поміркованої» дерегуляції, створення сприятливих умов для національних експортерів, сприяння підвищенню рівня знань експортерів у галузі експортного контролю); вдосконалення механізмів виконання міжнародних зобов'язань у сфері нерозповсюдження, активізація діяльності у роботі організації міжнародних режимів експортного контролю з метою захисту законних інтересів національних експортерів та національних інтересів країни.

Вдосконалення системи передбачає перетворення «жорсткої» моделі експортного контролю у «сприятливу» для національного виробника; впровадження механізмів такого сприяння; підвищення ефективності базових процедур експортного контролю; перебудову та спрощення нормативно - правової бази; скорочення строків прийняття рішень; скорочення документообігу.

В унісон цим тезам прозвучав виступ **Голови Громадської ради при Держекспортконтролі України Олександра Гришуткіна**, який через призму історичних реалій формування незалежності нашої держави висвітлює еволюцію розвитку законодавчої і нормативно-правової бази і основні етапи становлення національної системи експортного контролю.

На сьогоднішній день назріла необхідність оновлення нормативної бази у сфері експортного контролю, яка обумовлена потребами часу і реагування на зміни обстановки в державі і світі; консолідації міжнародних зусиль у під-

тримці миру і безпеки; сприяння економічному розвитку держави і національним експортерам, через адміністративну реформу, впровадження більш ліберальної моделі «необхідного та достатнього» контролю та вдосконалення системи правозастосування.

Продовжуючи тему вдосконалення нормативно-правової бази, представниця Центру міжнародної торгівлі та безпеки Університету Джорджія, Вашингтон (США) **Анне-Шарлотте Меррелл Веттервік**, презентувала інформацію про стан підготовки Договору про торгівлю зброєю (ООН). Вона зазначила, що підставами для започаткування роботи над створенням Договору серед іншого є значна різниця в стандартах і законах, наявність держав, які взагалі не мають законодавства, яке б регулювало зазначене питання; а також брак прозорості, що дозволяє недобросовісним трейдерам нелегально оперувати на зовнішніх ринках. Результатом прийняття Договору стане зміцнення довіри між партнерами; зменшення ризиків та вразливості світової системи торгівлі; удосконалення захисту країн; полегшення ідентифікації товарів; підвищення відповідальності учасників глобальної торговельної мережі.

Адаптація законодавства в галузі експортного контролю до відповідних вимог і стандартів ЄС є одним з головних пріоритетів Порядку денного Асоціації Україна — ЄС. У зв'язку з цим **Вернер Кнапп, начальник відділу інформаційно-роз'яснювальної роботи Федерального управління економіки та експортного контролю (BAFA, Німеччина) присвятив свій виступ механізму переходу України на єдиний контрольний список товарів подвійного використання**. Перехід України на єдиний контрольний список товарів подвійного використання стане дієвим кроком на євроінтеграційному шляху України та сприятиме розвитку відносин національних товаровиробників з провідними країнами ЄС.

З огляду на проведення адміністративної реформи в Україні, особливу зацікавленість викликав виступ представника **Національного управління з ядерної безпеки Департаменту енергетики США Анатолія Веліхоського**, який надав інформацію щодо **реформування системи експортного контролю США**.

Основними принципами реформування є підвищення рівня захисту національної безпеки США; забезпечення вищого рівня контролю за рахунок звуження кола підконтрольних питань («розумна дерегуляція»); збільшення ефективності багатостороннього контролю; динамічність та «гнучкість» Контрольних переліків товарів; прозорість, передбачуваність та своєчасність процедур, що застосовуються в галузі експортного контролю.

Причиною впровадження реформ є надмірна «зарегульованість», яка має негативний вплив на бізнесові структури. Основними заходами для впровадження запланованої реформи є створення єдиного контрольного списку товарів; **єдиного агентства з питань правозастосування; єдиного агентства з питань експортного контролю та ліцензування; єдиної системи інформаційних технологій (ІТ).**

У виступі було відзначено провідний досвід України, де існує та ефективно виконує свої функції вже протягом багатьох років – Державна служба експортного контролю України.

Наступне пленарне засідання було присвячено ядерному нерозповсюдженню та ролі України у зміцненні цього міжнародного режиму. Актуальні проблеми ядерної безпеки в контексті реалізації рішень Вашингтонського самміту 2010 року були розкриті радником Департаменту контролю над озброєннями та військово-технічного співробітництва Міністра закордонних справ України **паном Касьяновим**. Доповідач дав високу оцінку Саміту з ядерної безпеки, який пройшов 12–13 квітня 2010 року за ініціативи Президента США Барака Обами, назвавши його безпрецедентною подією у сфері міжнародної безпеки за рівнем та масштабами представництва його учасників. Основні теми, що обговорювались на Саміті, були пов'язані з ядерною (фізичною) безпекою, забезпеченням захищеності ядерних матеріалів та загрозами «ядерного тероризму». Одним із завдань саміту було подолання безтурботності політиків певних країн і світового суспільства стосовно ядерної безпеки.

Свідченням про застосування нових підходів до вирішення цієї проблематики стало те, що в Україні було розроблено й ухвалено важливий документ — **Національний план з реалізації Робочого плану Вашингтонського самміту з ядерної безпеки на 2010–2012 роки**, який було введено в дію 15 листопада 2010 року Указом Президента України № 1035/2010. В цьому правовому акті знову було підтверджено позицію України щодо необхідності поглиблення міжнародного співробітництва та консолідації зусиль світової спільноти з метою реагування на сучасні виклики та загрози і подальшої реалізації домовленостей, досягнутих на Вашингтонському саміті. Представник Держатомрегулювання України **Сергій Лопатін** у своєму виступі порушив питання реалізації вимог Додаткового протоколу до Угоди між Україною та МАГАТЕ про застосування гарантій у зв'язку з ДНЯЗ. Зокрема він зупинився на історії взаємовідносин України з МАГАТЕ та гарантіях без'ядерного статусу для нашої держави, пов'язаних з приєднанням до ДНЯЗ, законодавчій і нормативній базі, що регулює питання діяльності державної системи об-

ліку та контролю ядерних матеріалів, правил ведення обліку і контролю таких матеріалів та правилах їх вимірювань.

Завершив роботу цієї секції виступ провідного наукового співробітника Одеського філіалу Національного інституту стратегічних досліджень **Поліни Сіновець** щодо сучасних проблем режиму нерозповсюдження та відповідної ролі України. Пані Сіновець у своїй презентації дала розгорнуту характеристику політико-стратегічній ситуації у світі, пов'язаній з поширенням ядерних технологій і функціонування системи ДНЯЗ.

Вона підкреслила, що у рамках режиму ДНЯЗ досвід України є унікальним. Активне використання та розвиток ядерної енергії (близько 50% енергетичних потреб держави) ставлять Україну в один ряд з найбільш активними користувачами привілеїв, наданих ДНЯЗ. Участь України у зусиллях щодо подолання проблеми ядерного тероризму була відзначена не лише приєднанням до низки відповідних ініціатив (Глобальної ініціативи щодо боротьби з актами ядерного тероризму, Ініціативи щодо безпеки у боротьбі з нерозповсюдженням зброї масового знищення, Глобальної ініціативи зі зниження загрози), а й таким визначним практичним кроком, як відмова держави від запасів високозбагаченого урану. Тому, на думку П. Сіновець, усі ці дії перетворюють Україну на один з найбільш зразкових прикладів режиму ДНЯЗ, який користуючись наданими режимом привілеями, робить неоцінимий внесок у зміцнення і розвиток режиму.

Наступна сесія конференції була присвячена **шведсько-українській двосторонній співпраці щодо удосконалення системи експортного контролю в Україні**. Його відкрила Сарміте Андерссон, керівник проекту, Апарату міжнародного співробітництва і розвитку Шведського Агентства радіаційної безпеки (SSM) невеликим історичним екскурсом з моменту започаткування двосторонніх відносин з Україною у 1992 році. Поточними напрямками зусиль цього співробітництва були ядерна безпека, протирадіаційний захист, аварійна готовність, ядерне нерозповсюдження та експортний контроль.

Взаємодія між Держекспортконтролем України та SSM у 2011–2012 рр. спрямована на збільшення поінформованості та знань щодо змін та доповнень до діючої законодавчої бази; розробку пілотної моделі внутрішньофірмового експортного контролю, враховуючи найбагатший досвід України в цій галузі та посилення академічної освіти в галузі експортного контролю. Партнерство між сусідами є важливим елементом системи. У цьому аспекті шведсько-українська співпраця може розглядатись як частина ширшого партнерства в Європі. Гармонізація за-

конодавства та обмін досвідом щодо контролю за торгівлею між партнерами створює сильніші регіональну та глобальну системи.

Підводячи підсумки роботи, виступаючи відмітили унікальність цього спільного проекту, його націленість на глибокий аналіз та обговорення з метою знаходження найкращого варіанту та врахування різних законодавчих традицій, регіональної обстановки та відмінності в перспективах.

Процес удосконалення законодавчої бази України в сфері контролю за міжнародними передачами товарів і технологій подвійного використання тісно пов'язаний з вивченням та практичним застосуванням найкращого законодавчого досвіду Європейського Союзу. У цьому аспекті своїми думками поділилась начальник відділу НТЦ **Олександра Бовенко**. Нею було проаналізовано два основні документи ЄС, що створюють основу законодавства держав-членів ЄС в сфері контролю за експортом, транзитом, брокерською діяльністю та технічною допомогою, пов'язаною з виробами подвійного використання (у т.ч. що стосується питань всеохоплюючого контролю — Регламент (ЄС) № 428/2009 та Спільні дії Ради Європи), їх відповідність чинному законодавству України.

Наступне коло питань було присвячене тематичі правозастосування та митного контролю. Зокрема загальні засади функціонування системи правозастосування та попередження правопорушень в галузі державного експортного контролю України та її перспективи були представлені **Сергієм Рябовим, заступником начальника відділу правозастосування Держекспортконтролю України**.

Основними завданнями системи було визначено профілактику та попередження правопорушень; їх виявлення та припинення; притягнення до відповідальності; аналіз причин та умов, що сприяють вчиненню таких порушень, узагальнення практики правозастосування та її удосконалення. Було наголошено, що ключовою філософією системи є не накладення санкцій на порушників, а саме попередження правопорушень, їх прогнозування з метою уникнення. На завершення Сергій Рябов окреслив перспективні напрямки системи правозастосування, які передбачається розвивати у найближчому майбутньому, серед яких посилення аналітичної складової системи, підвищення її прогностичності, що дозволить оперативно приймати рішення; поглиблення міжнародної взаємодії, обмін інформацією та передовим досвідом; розробка та впровадження навчального курсу для фахівців з експортного контролю (одне з першочергових завдань через існування проблеми з кваліфікацією кадрів).

Олександр Дмитренко, завідувач сектору експортного контролю Держмитслужби України у своєму виступі окреслив особливості здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, що підлягають державному експортному контролю. Було підкреслено, що роллю митних органів є недопущення переміщення товарів без необхідних документів, запобігання безпідставному перешкоджанню переміщенню товарів через митний кордон та належна ідентифікація товару. Застосування заходів митно-тарифного та нетарифного регулювання Держмитслужбою України забезпечує реалізацію економічних інтересів України, захищаючи від іноземної економічної інтервенції, а також від розповсюдження зброї масового знищення. Завдання митного органу полягає у встановленні відповідності товару опису в контрольних списках та здійсненні митного контролю і оформлення. Під час прийняття рішення про можливість митного оформлення, враховуються такі фактори як класифікація/ідентифікація відповідно до контрольних списків, країна призначення і обмеження по ній, а також кінцеве використання.

Майкл Руф, старший спеціальний агент Управління правозастосування в галузі експорту Бюро промисловості та безпеки Міністерства торгівлі США продовжив тему правозастосування. Розповівши про практику роботи Управління правозастосування у сфері експорту, він поділився враженнями про розроблену його Управлінням програму «Превентивне правозастосування» та відзначив значну роль інформаційно-просвітницької роботи, яку Управління проводить з промисловістю. Основними напрямками роботи Управління є запобігання та виявлення правопорушень спільно з промисловістю; ведення слідства та судового переслідування; внутрішнє та міжнародне співробітництво у сфері правозастосування. Завершуючи свій виступ, Майкл Руф продемонстрував статистику розслідувань за два останні роки, яка стала свідченням ефективної та дієвої роботи його органу.

У 2010 році розслідування BIS призвели до засудження 31 фізичної та юридичної особи та стягнення кримінальних штрафів за порушення порядку експорту у розмірі майже 12,3 мільйона дол. США. Для порівняння, у 2009 році – 33 засудження та стягнуто штрафів у розмірі 2 мільйони дол. США.

У 2010 році за результатами розслідувань BIS було відкрито 53 адміністративні справи проти фізичних та юридичних осіб та застосовано адміністративні стягнення більш ніж на 25,4 мільйона дол. США. Для порівняння, у 2009 році – 54 справи та 14,5 мільйона дол. США адміністративних стягнень.

Своїм досвідом у процесі запобігання та виявлення правопорушень у сфері експортного контролю за ТПВ у Німеччині поділився **Пан Вернер Кнапп**, начальник відділу управління питаннями інформаційно-роз'яснювальної роботи Федерального управління економіки та експортного контролю (BAFA), приділивши особливої уваги міжвідомчій співпраці. На його думку для забезпечення оперативної та узгодженої роботи органів з правозастосування слід організувати регулярний обмін інформацією індивідуально по кожній справі, яка стосується ризиків, з урахуванням накопиченого досвіду, прийняття рішень між усіма задіяними державними органами на всіх етапах (передліцензійному, етапі розгляду заяв на отримання ліцензії та постліцензійному етапі).

Вернер Кнапп наголосив на важливості саме оперативної роботи між міністерствами та відомствами, яку можуть забезпечити спільна база даних, електронні канали зв'язку, подання електронних заявок, електронна система ліцензування, регулярні публікації та поповнення веб-сайтів новою інформацією.

Наступне коло питань було присвячене таким ефективним інструментам попередження правопорушень у сфері експортного контролю, як внутрішньофірмовий експортний контроль та інформаційно-просвітницька робота з підприємствами. Система внутрішньофірмового експортного контролю в Україні докладно була представлена Людмилою Чечуюк, начальником відділу міжнародного співробітництва, зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації міжнародно-правового управління Держекспортконтролю України.

Створення на підприємствах систем внутрішньофірмового експортного контролю набуває особливого значення. Ефективна система є ознакою надійності підприємства як зовнішньоекономічного партнера. У зв'язку з цим ЄС розглядає можливість введення обов'язкової державної сертифікації таких систем на підприємствах, діяльність яких пов'язана з експортом товарів військового призначення. Основне завдання в цьому напрямі – розробка загальноприйнятних критеріїв оцінки таких систем. В цьому відношенні Україна має передовий досвід, здійснюючи систему державної атестації систем вже практично протягом 10 років.

У підсумках обговорення цих питань, було визначено, що найбільш важливим кроком є широке ознайомлення промисловості з правилами та процедурами експортного контролю, забезпечення сприйняття впровадження такого контролю, як інструменту підвищення конкурентоспроможності. До цих процесів необхідно залучити як малі й середні підприємства, так і

наукові організації та конструкторські установи. Необхідно також чітко окреслити та підтримувати діяльність недержавних організацій в галузі експортного контролю.

Зважаючи на актуальність питання щодо підготовки і перепідготовки кадрів, професор **Григорій Перепелиця**, директор Інституту зовнішньої політики Дипломатичної академії МЗС України презентував **Проект розробки навчального курсу з експортного контролю для вищих навчальних закладів України**. Як зазначив виступаючий, цей проект є складовою програми підготовки фахівців і має за мету ознайомлення студентів і слухачів з міжнародним та національним режимами експортного контролю.

Завданнями, які ставлять перед собою ініціатори проекту є визначення місця та ролі означеної проблематики в системі міжнародних відносин; вивчення міжнародно-правових механізмів та договірно-правової бази функціонування сучасного міжнародного та національного режимів експортного контролю, з'ясування передумов становлення та закономірностей їхнього розвитку; засвоєння сутності та змісту цього режиму як одного з важливих напрямків зміцнення міжнародної та національної безпеки, а також зовнішньополітичної діяльності країни та набуття навичок роботи в сфері експортного контролю у вітчизняних відомствах та міжнародних організаціях.

При підведенні підсумків обговорень в рамках Міжнародної конференції, було відзначено, що проведення заходів такого рівня є корисною практикою обміну інформацією, досвідом, ініціативами в галузі експортного контролю й нерозповсюдження, свідченням незмінності позицій нашої держави щодо готовності до спільних дій у побудові міжнародної безпеки та збереження миру. Отриманий на конференції досвід сприятиме подальшому вдосконаленню національної системи експортного контролю. У підсумку конференція досягла своєї мети. Вона сприяла визначенню шляхів вдосконалення системи експортного контролю в Україні і розвитку вітчизняного експортного потенціалу.

Слухачами та міжнародними експертами був відзначений високий рівень як нормативно-правової бази у галузі експортного контролю, так і самої системи експортного контролю України, що сприяє підтриманню іміджу України як держави, яка надає великого значення питанням нерозповсюдження зброї масового знищення. Україна вже набула достатньо досвіду з багатьох питань цієї галузі і на сьогодні, як було відзначено представниками міжнародних організацій, вже має змогу активно його розповсюджувати на міжнародній арені.